

Význam aktivního využití volného času v prevenci kriminality mládeže

Bc. Miroslav Mlčoch

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Miroslav MLČOCH**
Osobní číslo: **H128177**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Význam aktivního využití volného času v prevenci kriminality mládeže**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na problematiku trávení volného času mimo rodinné prostředí;
- na význam sportovních aktivit při výchově, vliv úpolových sportů na chování mládeže;
- na možnosti sociální pedagogiky na úseku prevence kriminality mládeže.

Součástí práce bude realizovaný výzkum zaměřený na zjištění vztahu volnočasových aktivit mládeže a výskytu sociálně patologických jevů.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Kraus, B. Poláčková V., et all. Člověk - prostředí - výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: PAIDO, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2

Matoušek, O., Kroftová A., Mládež a delikvence. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 283 s. ISBN 80-7178-771-X

Přadka, M., Kapitoly z dějin pedagogiky volného času. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. 93 s. ISBN 80-210-2033-4

Sekot, A., Sport a společnost, Brno: Paido, 2003, 191s. ISBN 80-7315-047-6

Slepičková, I., Sport a volný čas adolescentů 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001, 43 s., ISBN 80-86317-13-7

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen přípuští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 22.11.2014

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Tato práce je zaměřena na význam aktivního využití volného času v prevenci kriminality mládeže. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy týkající se kriminality dětí a mládeže, je popsána charakteristika prevence kriminality mládeže. Dále je pozornost věnována roli volnočasových aktivit a sportu v primární prevenci delikvence mládeže a možnosti využití poznatků sociální pedagogiky. V praktické části je proveden výzkum volnočasových aktivit žáků základní školy a sportovních klubů v Kyjově.

Klíčová slova:

kriminalita, šikana, děti, mládež, škola, rodina, prevence kriminality, sociální pedagog, volný čas, sport

ABSTRACT

The main concern of this thesis is the influence of active lifestyle in youth crime prevention. The theoretical part of the thesis there are keywords connected with youth crime defined, there is also a description of the prevention of youth crime. Then there is a substantial analysis of free time activities and sports and their possibility of preventative measures in youth delinquency in connection with the newest trends in social education. The practical part provides an analysis of a survey in freetime activities of pupils in primary schools and freetime clubs in the town of Kyjov.

Keywords:

Criminality, bullying, children, school, family, crime prevention, social educator, free time, sport

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové, za její laskavou a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat všem, kteří mi pomáhali a podporovali mě během zpracování diplomové práce, především manželce Martě a synům Miroslavovi a Radimovi.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Význam aktivního využití volného času v prevenci kriminality mládeže“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 KRIMINALITA MLÁDEŽE	11
1.1 VÝCHOZÍ POJMY	11
1.2 VÝVOJ KRIMINALITY	15
1.3 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	16
1.3.1 Odklony trestního řízení.....	17
1.4 VĚKOVÉ ROZLOŽENÍ KRIMINALITY V ČR	18
1.5 SPECIFIKA KRIMINALITY MLÁDEŽE- ŠIKANA.....	21
2 PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE	25
2.1 VÝCHOZÍ POJMY	25
2.2 STRATEGIE A ÚROVNĚ PREVENCE	25
2.3 SPECIFIKA PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE	30
2.4 PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ (PPŠ)	32
2.5 PREVENCE NA ŠKOLÁCH A SOCIÁLNÍ PEDAGOG	34
3 VOLNÝ ČAS	37
3.1 DEFINICE POJMU VOLNÝ ČAS	37
3.2 FORMY AKTIVIT VOLNÉHO ČASU	39
3.3 VÝZNAM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT V PREVENCI KRIMINALITY	40
3.4 MOŽNOSTI PŮSOBNÍ ŠKOLY NA VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	42
3.5 NÍZKOPRAHOVÉ KLUBY	43
4 SPORTOVNÍ AKTIVITY	45
4.1 VYMEZENÍ POJMU SPORT	45
4.2 SOCIALIZACE SPORTEM	47
4.3 PODÍL SPORTU NA VOLNÉM ČASE.....	48
4.4 MOŽNOSTI SPORTOVÁNÍ A VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT V KYJOVĚ.....	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	50
5 CÍLE, METODY VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ	51
5.1 VÝBĚR RESPONDENTŮ	52
5.2 VLASTNÍ VÝZKUM	53
5.3 ANALÝZA A PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	80
ZÁVĚR	82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	87
SEZNAM GRAFŮ	88
SEZNAM TABULEK	90
SEZNAM PŘÍLOH	91

ÚVOD

„Volný čas“ – tato dvě slova zřejmě u každého z nás vyvolávají pozitivní představy, často je toto sousloví doprovázené povzdechem s dovětkem – „To neznám.“

A právě zde se může skrývat odpověď na mnoho otázek a také jednoduché řešení problémů dnešní uspěchané, konzumní společnosti. Nároky současné společnosti na jedince s trochou nadsázky mohou připomínat požadavky při koupi nového automobilu – důležitý je vysoký výkon, nízká spotřeba, prestižní značka a bezporuchový chod. Jenže stejně jako každý stroj vyžaduje kvalitní servis a údržbu, každý člověk potřebuje volný čas k relaxaci a regeneraci sil. Volný čas je ve své podstatě jen časový interval mezi povinnostmi – pro člověka je životně důležitý způsob využití této doby. Zde se již dostáváme do oblasti blízké sociální pedagogice – právě zde se nachází obrovský prostor, kde lze výrazně ovlivnit kvalitu všech stádií lidského života. Pedagogika volného času se věnuje všem věkovým kategoriím, ale maximálního účinku je možno dosáhnout v oblasti volného času dětí a mládeže, kdy smysluplné volnočasové aktivity hrají významnou roli při pozitivní socializaci.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části jsem vycházel z analýzy dostupných zdrojů, odborné literatury, zákonů týkajících se tématu a využil jsem aktuální informace z intranetových zdrojů PČR a internetových zdrojů. V mnohém navazují na mou bakalářskou práci „Prevence kriminality mládeže.“

Téma diplomové práce „Význam aktivního využití volného času v prevenci kriminality mládeže“ určilo i její strukturu - v první kapitole se zabývám definicí pojmů týkající se oblasti kriminality mládeže a její specifika – tedy odlišnosti od kriminality dospělých pachatelů. Zvláštní pozornost bude věnována otázce šikany ve školských zařízeních, dále se zaměřím na vývoj kriminality mládeže a statistické údaje související s kriminalitou dětí a mladistvých.

Druhá kapitola je věnována teorii prevence kriminality mládeže, jejím úrovním a strategiím. Konkrétněji se budu věnovat Preventivnímu programu šikany na ZŠ Komenckého v Kyjově, neboť primární prevence na školách nabízí možnost uplatnění poznatků sociální pedagogiky a profese sociálního pedagoga.

Třetí kapitola je zaměřena na význam volného času, a na úlohu rodiny a školy při využívání volného času dětí a mládeže. Volnočasové aktivity nabízí mnoho organizací, ale pro ty, kteří nechtějí být členy nějakého spolku, existují tzv. nízkoprahová zařízení a kluby.

Ve čtvrté kapitole věnované sportu a sportovním volnočasovým aktivitám je pozornost zaměřena na přínos sportu pro socializaci jedince, dále se budu zabývat možnostmi sportovního vyžití v kyjovském regionu.

Ve druhé – praktické - části diplomové práce bude proveden statistický výzkum na souboru žáků 9. tříd základních škol v Kyjově a výběrovém souboru členů sportovních klubů v Kyjově zaměřený na způsob trávení volného času a také na otázku výskytu šikany na kyjovských školách, kdy výsledky porovnáám s obdobným výzkumem provedeným ve stejném prostředí v roce 2006 Mgr. Michaelou Moudrou.

Každá společnost má zájem na eliminaci výskytu sociálně patologických jevů. Zkušenosti z nedávné minulosti nám názorně ukázaly, že není možné upřednostnit jen represí, ale nutností je zejména řádně organizovaná a ekonomicky zajištěná prevence. Žádné represivní opatření není samo o sobě schopno výrazně omezit výskyt nebo existenci či rozšíření sociálně patologických jevů v naší společnosti. Stát disponuje a naplňuje celou řadu právních norem, ale kromě toho je velmi důležité ovlivnění občana od jeho raného věku ve smyslu právního, společenského a občanského vědomí. I v této oblasti má naše společnost velké rezervy, jejichž překonání by pomohlo zmírnit dopady a šíření sociálně patologických jevů.

Hlavním cílem mé diplomové práce je poukázat na současný stav delikvence mládeže, možnosti prevence, ale hlavně zdůraznit význam smysluplných volnočasových aktivit, zejména sportů, které výrazně zvyšují odolnost jedince vůči sociálně patologickým jevům. Veřejnost si postupem času stále více uvědomuje, že je nutno upřednostnit prevenci kriminálního chování před represí, což u dětí a mladistvých platí dvojnásob.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KRIMINALITA MLÁDEŽE

Nejzávažnější sociálně patologické jevy běžně označujeme jako kriminalitu. Stát se těmto negativním jevům snaží čelit, a úspěšný boj s kriminalitou je vizitkou silného demokratického státu. V současnosti je veřejnost znepokojována zejména v masmédiích prezentovanou kriminalitou dětí a mládeže, kdy trend zvyšující se brutality a násilí je až alarmující. Oblasti týkající se delikvence mládeže, jejím příčinám a možné prevenci se věnuje dlouhodobě mnoho odborníků jako například I. Zoubková, O. Novotný, O. Matoušek, M. Kolář, P. Říčan a řada dalších.

1.1 Výchozí pojmy

Na úvod práce považuji za nutné upřesnit si definice pojmů, které se budou v textu dále vyskytovat. Základním a také s nejširším vymezením v této práci je pojem **sociálně patologické jevy**.

„Jedná se o jevy, které se v negativním smyslu odchylojí od norem a hodnot uznávaných společností. Vyznačují se určitou masovostí, trvalostí a rozšířeností ve shodných sociálních podmínkách. Jde například o závislosti (na návykových látkách, hracích automatech), prostituci, sebevražednost, záškoláctví, úteky z domova, anarchismus, rasismus, xenofobii apod.“ (Zoubková, 2001, s. 87)

Pod toto označení lze zařadit jako podskupinu jevy označované jako **delikvence**. Tento pojem pochází z latinského „*dēlinquēre*“ = chybovat, proviňovat se.

„Za delikvenci se obecně považují všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků.“ (Matoušek, 2003, s. 315)

Pojem delikvence je často nepřesně používán jako synonymum dalšího pojmu – kriminality, přestože jak z definice vyplývá, je výrazně širším pojmem nežli kriminalita.

Kriminalita (zločinnost) – *„...je množina všech trestných činů definovaných v zákoně, a spáchaných kýmkoli, tedy i osobou, která není trestně odpovědná.“* (Matoušek, 2003, s. 316)

Ve skutečnosti se kriminalita dělí na **kriminalitu registrovanou**, která je vyšetřována orgány činnými v trestním řízení a **kriminalitu latentní** (dále označovanou jako neregistrovaná, neohlášená, nezjištěná). Z uvedeného rozdělení je zřejmé, že statistické údaje o kriminalitě nepopisují zcela přesně realitu ve společnosti, neboť své údaje čerpají pouze ze statistik registrované kriminality. V policejních statistikách je kriminalita rozdělena na majetkovou, hospodářskou, násilnou, mravnostní a ostatní, dále jsou jednotlivé druhy statisticky rozděleny podle osoby pachatele např. dle věku, prvopachatel x recidivista atd.

V otázkách směřujících k počátkům kriminality, zejména u otázky **Proč?** se objevuje pojem **kriminogenní faktor** – „*Jako kriminogenní faktory označujeme obecně rizikové činitele – jak příčiny, tak podmínky, tak záměry, pohnutky, motivace – tedy všechny jevy ... které vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchaní trestných činů.*“ (Zoubková, 2003, s. 14)

Tyto faktory se preventivními opatřeními, jejichž rozdělení je rozebráno v druhé kapitole této práce, snažíme zcela eliminovat nebo alespoň minimalizovat.

Kriminální skutek je označován jako **trestný čin**, pokud splňuje znaky uvedené v zákoně.

„*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., §13)

Trestné činy jsou v § 14 zákona č. 40/2009 Sb. podle závažnosti rozděleny na přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny.

Jelikož se tato práce zaměřuje na děti a mládež, a současná legislativa je v této oblasti rozšířena o pojmy **provinění** a **čin jinak trestný**.

Provinění je v zákoně definováno jako „*jiný název pro trestný čin, pokud je spáchán mladistvým*“ (Zákon č. 218/2003, §6)

Čin jinak trestný, „*je pro společnost nebezpečný čin naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, který z důvodu nedostatku věku, přičetnosti nebo relativní přičetnosti v důsledku nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti, není trestným činem – například pachatelem je dítě mladší patnácti let - podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže §5 odst. 1) se může dítě mladší 15 let dopustit pouze činu jinak trestného. Nejde tedy ani o trestný čin, ani o provinění.*“ (Zákon č. 218/2003, § 5 odst. 1)

Z těchto definic je následně odvozena trestnost pachatelů podle věku, a výše trestů či opatření. V souvislosti s trestným činem považuji za vhodné uvést pojem přestupku, neboť trestný čin a přestupek spolu úzce souvisí.

Přestupek – „*Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.*“ (Zákon č. 200/2000 Sb., §2)

V současnosti se připravuje rejstřík přestupků s celostátní působností, což považuji za podstatnou věc, která bude po svém zavedení platným pomocníkem zejména na úseku sekundární a terciární prevence.

Z uvedené definice činu jinak trestného také vyplývá nutnost upřesnit pojem dítě a mladistvý, jak o nich hovoří zákon.

Dítě - „*Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., § 126)

Dítě mladší patnácti let– „*...ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku.*“ (Zákon č. 218/2003, § 2 c)

Mladistvý– „*...ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.*“ (Zákon č. 218/2003, § 2 d)

V judikatuře se vyskytuje i termín **osoba blízká věku mladistvého**, v soudní praxi se jedná o osoby s plnou trestní odpovědností ve věku 18-24 let, kdy soud bere v úvahu individualitu dospívání každého jedince a na základě znaleckých posudků může být věk blízký věku mladistvého polehčující okolností.

Tyto termíny jsou tzv. **legální** definice, z pohledu trestněprávní úpravy. Dalším termínem, který hojně v diplomové práci používám, je spíše sociologický pojem **mládež** – „*termín používaný pro souhrnné označení dětí mladších patnácti let a mladistvých v souladu s mezinárodními dokumenty.*“ (Matoušek, 2003, s. 316)

V části o zákonných opatřeních proti mladistvým pachatelům se objevují pojmy **probace** a **mediace**, které jsou definovány v zákoně o PMS. (Mlčoch, 2012, s. 4)

V této práci bych se chtěl také zaměřit i na agresivitu ve školských zařízeních, která je nejčastěji obecně nazývána jako **šikana** - tento pojem pochází z francouzského výrazu „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, pronásledování, přehnaně byrokratický postup ve vztahu nadřízený – podřízený nebo úředník – občan. V naší společnosti je tento pojem používán v poněkud jiném významu - v minulosti se týkal zejména vojáků základní vojenské služby, v současnosti se mluví o šikaně především v souvislostech s delikvencí mládeže ve školských zařízeních, byť se jedná o problém zasahující do všech věkových skupin.

Tomuto problému se komplexně věnují zejména prof. Pavel Říčan a PhDr. Michal Kolář, který užívá tzv. „trojrozměrný praktický pohled na šikanování“ - konkrétně vnější znaky, kterými se šikana projevuje, charakter vztahu agresora a oběti, a vývojové stádium, v němž se konkrétní případ nachází.

„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“ (Kolář, 1997, s. 20)

MŠMT definuje šikanu následovně:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zstrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“ (Metodický pokyn MŠMT č. j. 28 275/2000 – 22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení)

Šikana se může vyskytnout ve všech sociálních skupinách, někteří autoři uvádí i výskyt šikany v domově důchodců, ale také může mít mnoho forem – jednou z novějších forem je takzvaná **kyberšikana** – šikana využívající komunikačních a informačních technologií. Může jít např. o zveřejnění šikanujícího chování na internetu, ale také obtěžování prostřednictvím SMS zpráv, nebo pozměnění profilu oběti na sociální síti s uvedením falešných informací.

1.2 Vývoj kriminality

Kriminalita úzce souvisí se stavem společnosti a jako nejzávažnější projev sociálně patologických jevů je v centru pozornosti společnosti již od starověku. První psaný zákoník Chammurabiho uplatňoval postih pachatelů ve smyslu zásad „oko za oko“ a „silnější nemá zraňovat slabšího“, kdy tyto principy platily pro každého bez ohledu na věk pachatele. Ve starověkém Římě se již v právu objevuje vymezení období dětství, které končilo v sedmi letech, a poté nastupovala odpovědnost za své jednání. Ve středověkém právu se objevily dva věkové stupně – nedospělost a dospělost, tato hranice se určovala úředním ohledáním dle tělesné vyspělosti. Nedospělost byla polehčující okolností, ale posuzována byla nejednotně. V roce 1532 Karel V. vydal *Constitutio Criminalis Carolina*, která obsahovala ustanovení o mírnějším posuzování trestných činů mládeže do 14 let. Poprvé na území českých zemí byli pro účely trestního řízení pachatelé podle věku kategorizováni v roce 1768 v Theresianě, kdy děti do 7 let nebyly trestně odpovědné vůbec, nedospělí do 14 let měli sníženou trestní odpovědnost a mladiství do 16 let již byli plně trestně odpovědní. Postupem času docházelo k posunutí hranic trestní odpovědnosti a uznání nízkého věku jako polehčující okolnosti. V 19. století přichází změna – reformní hnutí za záchranu dítěte se snažilo o změnu zákonů tak, aby se s delikventními dětmi a mladistvými do 18 let zacházelo jinak než s dospělými pachateli. Hlavní ideou tohoto hnutí bylo vycházet z podrobné analýzy případu, dítě vychovávat a ne trestat. Praxe však byla jiná, tresty byly uskutečňovány často tvrdě a nekompromisně. Od roku 1909 se na území Rakouska vytvořily samostatné trestní soudy pro mladistvé, tohoto příkladu následovaly i ostatní evropské země jako Francie, Belgie, Španělsko a Holandsko. Se vznikem samostatného Československa byl přejet v českých zemích systém rakouského práva, kdy děti do 10 let byly trestně neodpovědné, osoby nedospělé ve věku 10-14 let byly trestně odpovědné a jejich zločiny byly trestány jako přestupky dospělých a osoby starší 14 byly trestně odpovědné v celém rozsahu, pouze do 18 let byl vyloučen trest smrti či doživotí a při potrestání se přihlíželo k jejich věku. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platilo právo uherské, které bylo poměrně složité a těžkopádné, děti do 12 let nebyly odpovědné vůbec, mladiství ve věku 12-18 let byli trestně odpovědní, ale trest smrti či doživotí u nich byl také vyloučen.

Sjednocení práva na celém území tehdejšího Československa přinesl zákon č. 48/1931 Sb. O trestním soudnictví nad mládeží, který rozlišil mládež na osoby nedospělé

do 14 let věku, a osoby mladistvé do 18 let. Tento moderní zákon komplexně upravoval trestní řízení i možné odklony v trestním řízení, zcela jasně deklaroval upřednostnění výchovy před represí. To se promítalo i ve výběru soudců pro věci mládeže, kteří museli prokázat odborné pedagogické vzdělání. Jeho platnost byla bohužel narušena příchodem II. světové války, tzv. obdobím nesvobody. Po skončení tohoto období nesvobody opět nastoupil v platnost na celém území ČR, ale jen do roku 1950, kdy byl zrušen bez náhrady při změně trestního zákona podle vzoru SSSR. V nových trestních zákonících (v letech 1950, 1956 a poté z. č. 140/1961) byly možnosti úpravy trestního řízení ve věcech mládeže značně okleštěny, některé prvky se ovšem udržely – např. nižší sazby trestů, obligatorní obhajoba mladistvých, výchovně orientovaný průběh hlavního líčení, vznik nápravných zařízení pro mladistvé. (Mlčoch, 2012, s. 8)

1.3 Současná právní úprava

Po roce 1989 pod vlivem politických změn začaly sílit hlasy volající po samostatné zákonné úpravě trestního řízení týkajícího se mládeže, kdy po několika reformních novelách trestního zákoníku a trestního řádu teprve v roce 2003 byl přijat zákon č. 218/2003, O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, (dále jen zkrácený název Zákon o soudnictví ve věcech mládeže) s platností od 1.1.2004. Koncepce tohoto zákona jako komplexní normy určené pro děti a mladistvé. V uvedeném zákoně je kladen důraz na výchovnou stránku opatření, také na důkladnou ochranu údajů o dětech a mladistvých, objevuje se pojem relativní trestní odpovědnost, klade se důraz na prvky tzv. „restorativní justice“ - prvořadým cílem je obnova deliktem poškozených mezilidských a sociálních vztahů.

Snahy o sladění českého trestního práva se zásadami evropského práva a zdůraznění významu hodnot života a zdraví před majetkem pokračovaly, kdy dne 1. ledna 2010 nabyl účinnosti nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. a současně byl zrušen původní trestní zákon č. 140/1961. Nový trestní zákoník přinesl některé nové skutkové podstaty trestných činů.

Je patrná změna v přístupu k trestněprávní ochraně významných společenských zájmů. Preference základních lidských práv a svobody nad ostatními zájmy se odrazila v novém pořadí jednotlivých hlav zvláštní části zákoníku. Pojmy z právní teorie jsou přímo zakotveny v jednotlivých ustanoveních obecné části trestního zákoníku, jsou také zavedeny nové alternativní tresty – domácí vězení nebo zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, které se mohou uplatnit zejména při postihu specifické kriminality. (Mlčoch, 2012, s. 9)

1.3.1 Odklony trestního řízení

Od roku 1993 jsou součástí našeho právního řádu tzv. odklony v trestním řízení :

- možnost podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 a násl. trestního řádu (v platnosti od 1.1.1994),
- podmíněné odložení návrhu na potrestání podle § 179g a násl. trestního řádu (v platnosti od 1.7.2004),
- narovnání podle § 309 a násl. trestního řádu (v platnosti od 1.9.1995),
- odložení věci podle § 179c/2f) trestního řádu (v platnosti od 1.7.2004),
- odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zák. č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (v platnosti od 1.1.2004) .

„V řízení o provinění, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím k stupni nebezpečnosti provinění pro společnost a osobě mladistvého odstoupit od trestního stíhání mladistvého, jestliže

a) trestní stíhání není účelné a

b) potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.“
(Zákon č. 218/2003 Sb., § 70 odst. 1)

Smyslem odklonů je zejména rychlejší a efektivnější vyřízení k tomu vhodných případů, které nevyžadují z hlediska účelu trestního řízení projednání věci před soudem

v hlavním líčení. Do obecných podmínek pro možnost použití alternativních způsobů trestního řízení patří především menší závažnost projednávaného trestného činu (v případě mladistvých provinění), jeho skutková a právní jednoduchost, dále souhlas zainteresovaných stran (poškozený, pachatel), prokázání spáchání trestného činu obviněným dosud opatřenými důkazy a přiznání, připravenost obviněného ke spolupráci při své resocializaci a náhrada způsobené škody, případně jiný způsob nápravy následku trestného činu, pokud je to možné. Obviněným pachatelům je tak nabídnuto vyřízení věci způsobem podstatně mírnějším a méně zatěžujícím, než je u klasického vyřízení věci. Upřímná lítost projevená obviněným, odčinění újmy vzniklé trestným činem (proviněním v případě mladistvého pachatele) a urovnání vzniklých vztahů s jinými zúčastněnými osobami (stranami trestního řízení) je z hlediska společenského zájmu považováno za vhodnější a užitečnější než působení trestu. Vyřízením věci v rámci výše popsaných odklonů je dosaženo potřebného preventivního a výchovného účinku na obviněného, který si uvědomil důsledky svého jednání a přijal odpovědnost za své protiprávní jednání. Aplikace odklonů se jeví odůvodněná zejména v případech mladistvých prvopachatelů, kdy je výrazně omezen negativní vliv vazby a trestu odnětí svobody na nezralou osobnost nedospělého pachatele.

Právní úpravě trestního řízení pro mladistvé velkou měrou přispívá Probační a mediační služba ČR. (Mlčoch, 2012, s. 10)

1.4 Věkové rozložení kriminality v ČR

Statistické údaje kriminality dětí a mládeže zaznamenaly v roce 2013 oproti roku 2012 opět pokles, a to jak u dětí mladších 15 let, tak u mladistvých. Pokles **registrované** kriminality mládeže představuje již dlouhodobý trend. Velká část majetkových deliktů mládeže se však řadí do kategorie přestupků (škoda do 5 tis. Kč), takže není do statistiky zahrnuta. Procentuální pokles podílu dětí a mládeže proti počtu stíhaných osob byl zjevně ovlivněn i amnestií prezidenta Klause z 1.1.2013. Konkrétní čísla z policejních statistik jsou uvedeny v následující tabulce.

Tab. č.1 Porovnání trestné činnosti dětí a mladistvých v letech 2012 a 2013

	Děti mladší 15 let	Mladiství
Trestných činů celkem v r.2013	1 286	3 845
Pokles oproti roku 2012	(-177)	(-868)
Podíl na celkovém počtu stíhaných a vyšetřovaných osob 2013	1,06 %	2,50%
Pokles oproti roku 2012	0,15 %	0,58 %
Počet objasněných vražd v roce 2013	3	7
Nárůst oproti roku 2012	1	5

Zdroj :Vlastní, Použity údaje dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

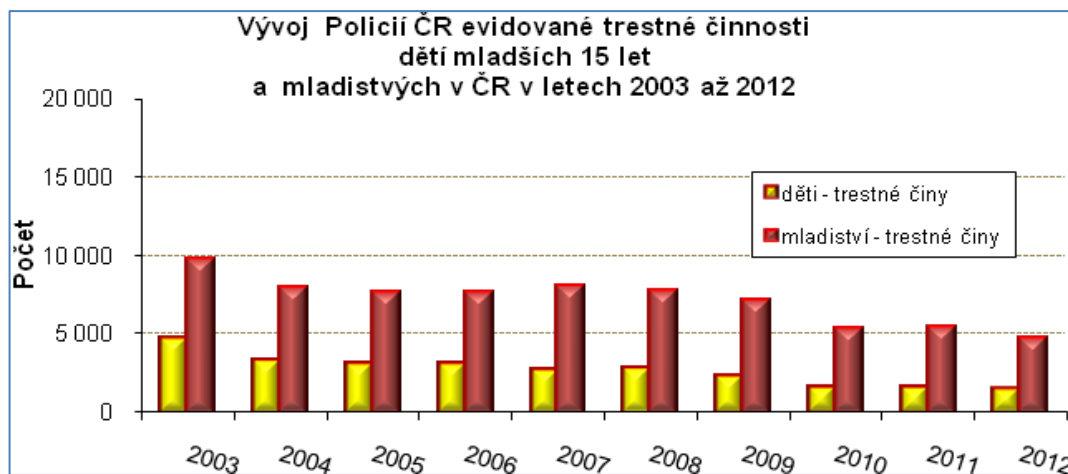
Varovným signálem může být poměrně vysoký podíl mladistvých mezi pachateli loupeží, který činí 16,19%. Zde je naopak stoupající tendence, a roste i míra brutality jednání pachatelů. Statistika potvrzuje, že děti i mladiství se dopouštějí převážně majetkových provinění, zejména krádeží a krádeží vloupáním, loupeží a ublížení na zdraví a ostatní kriminality (např. dopravní nehody, maření výkonu úředního rozhodnutí, sprejersství, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek atd.)

Z celkového počtu 172 objasněných vražd v roce 2013 spáchali mladiství 7 skutků a děti do 15 let 3 vraždy, konkrétněji se jednalo o jednu vraždu loupežnou, jednu vraždu se sexuálním motivem a ve 4 případech byly motivem osobní vztahy. Veřejností otřásl zejména případ patnáctileté Petry z Jihlavy, kterou pachatel (20 let) vyhodil z okna, a zraněnou poté se dvěma kamarády brutálním způsobem zavraždili.

Během posledních deseti let bylo nejvíce vražd spácháno dětmi i mladistvými v roce 2004 (u dětí 4 vraždy a 12 vražd u mladistvých.)

Podle následujícího grafu se potvrzuje klesající tendence u registrované kriminality mládeže.

Graf č.1 Vývoj trestné činnosti dětí a mladistvých

Zdroj: MV ČR, Informační servis, Statistiky kriminality[online]. [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

Podle poznatků Policie ČR si pachatelé z řad mládeže častokrát nepřipouštějí strach z nepříznivého následku, který hrozí po spáchání provinění či činu jinak trestného. Jsou přesvědčeni, že dodržování zákonů či jakýchkoliv jiných pravidel obecně je pro ně nevýhodné. Kromě nejrozšířenější majetkové trestné činnosti se stále více prosazuje u dětí trestná činnost páchaná prostřednictvím internetu, např. porušování autorských práv, šíření a přechovávání pornografie či podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Zejména ve velkých městských aglomeracích se nedaří snižovat rostoucí podíl mládeže na užívání, ale zvláště na distribuci i výrobě omamných a psychotropních látek a jedů a závislosti na alkoholu. Stejně tak je patrný vzestup počtu osob z řad závislých narkomanů, kteří k páchání trestné činnosti mládež zneužívají. Rovněž byly zaznamenány případy intoxikace nezletilých alkoholem s nutností hospitalizace. (Mlčoch, 2012, s.11)

1.5 Specifika kriminality mládeže - šikana

Kriminalita dětí a mladistvých je v mnoha ohledech specifická, objekt i způsob páchaní trestné činnosti je výrazně determinován věkem a zkušenostmi pachatelů. Podle dlouhodobých statistik MV ČR vede majetková kriminalita (krádeže a vloupání tvoří více než $\frac{3}{4}$ celkového počtu trestných činů mládeže), následuje násilná trestná činnost (převážně loupeže a ublížení na zdraví) a významný podíl mladistvých je na úseku mravnostní kriminality (převažuje pohlavní zneužívání).

„Pro věkovou kategorii dětí a mladistvých je při páchaní trestné činnosti dlouhodobě potvrzováno:

- využití somatických znaků pachatel, např. větší síla, rychlost
- nedokonalá příprava, často neplánovaná, nedostatečná, a použití nevhodných nástrojů
- nad rozumovou motivací převládají motivace emotivní, impulzivní pod vlivem momentální situace.“(Zoubková, 2004, s. 102)

V policejních statistikách se v posledních letech uvádělo v pořadí četnosti skutků majetkové kriminality mládeže jako nejčastější krádeže věcí z automobilů, krádeže motorových vozidel, podvody, následovaly krádeže kol a vloupání do různých objektů. Na tomto místě si dovoluji zopakovat, že tyto statistiky uvádí pouze údaje registrované kriminality. Z osobní a profesní zkušenosti mohu potvrdit, že tato čísla se s realitou značně rozcházejí.

V uvedených přehledech také nemůžeme nalézt šikanu – je to zapříčiněno tím, že policejní statistiky rozdělují jednání podle příslušných paragrafů a šikana je v podstatě pojem více sociologický než právní.

V současnosti neexistuje právní předpis věnující se speciálně šikaně mezi spolužáky, z právního hlediska se jedná o dílčí trestné činy uvedené v trestním zákoníku jako je krádež, vydírání, útisk, sexuální nátlak atd.

Šikana mezi spolužáky je především v raných stádiích záležitostí daného školského zařízení, ale pokud přesáhne újma na právech poškozeného hranici trestného činu, je bez-

podmínečně nutno věc oznámit orgánům činným v trestním řízení – v opačném případě se vystavuje nebezpečí trestního stíhání i pedagog, který věc neoznámil (např. pokud jednání agresora naplní znaky trestného činu a pedagog tomuto agresorovi pomáhá s úmyslem umožnit mu vyhnout se trestnímu stíhání, může toto jednání být posuzováno jako trestný čin nadřezování podle § 366 trestního zákoníku). V případě trestní odpovědnosti nezletilých a mladistvých pachatelů šikany (přesněji konkrétního trestného činu) se postupuje dle zákonných norem s přihlédnutím k věku pachatele.

„Pro praxi je důležité vědět, že agresivita, která představuje sklon překračovat určitou skupinu pravidel soužití mezi lidmi, je obvykle spojena se sklonem překračovat i další pravidla: ničit věci ze zlomyslnosti nebo pro zábavu, nerespektovat soukromé vlastnictví a podvádět.“ (Říčan, 1995, s. 33)

Iniciátoři šikany postupně rozšiřují své pole působnosti na vydírání a krádeže, k tomu související poškozování cizí věci a výtržnictví, v závislosti na stadiu šikany. Psycholog Kolář rozlišuje následujících pět stupňů šikany, kterou připodobňuje k onemocnění, nákaze virem:

- **První stupeň – zrod ostrakismu.** Jedná se o mírné, většinou psychické formy násilí jako je pomlouvání, zesměšňování, ignorování vůči jedinci, který se dostává na okraj skupiny – tzv. omega, outsider.
- **Druhý stupeň – fyzická agrese a přitvrzování manipulace.** Ostrakismus přerůstá do stadia, kde agresor fyzicky napadá oběť a to opakovaně.
- **Třetí stupeň – vytvoření jádra.** Stadium je typické tím, že se vytváří jádro agresorů a přihlízející ze strachu mlčí, tím umožňuje rozvíjení šikany.
- **Čtvrtý stupeň – většina přijímá normy agresorů.** Z přihlízejících se stávají aktivní agresori.
- **Pátý stupeň – totalita neboli dokonalá šikana.** Stadium bývá označováno i jako stadium vykořisťování, neboť se skupina rozdělí na „otrokáře a otroky.“ Týráná dosahuje takové intenzity, že dochází i k sebevraždám. (Kolář, 1997, s. 31-37)

Stadia šikany je pro úspěšnou nápravu nutné přesně identifikovat a klasifikovat. S tím souvisí i nutnost poznat charakteristiky osobností agresora i oběti, které Kolář rozděluje do tří podskupin.

Agresor

- 1. typ „Primitiv“ – hrubý, násilný, odmítající autoritu, zastrašuje oběti
- 2. typ „Mazánek“ – narcistický, kultivovaný, někdy sadistický, rafinované týrání
- 3. typ „Srandista“ – sebevědomý, často „alfa“ v kolektivu, šikanuje pro zábavu vlastní i ostatních

Oběť

- 1. typ – oběť slabá – jedinec s handicapem (ať již tělesným či psychickým)
- 2. typ – oběť silná – nebo nahodilá (dokáží se bránit jedinci, ale podléhají přesile)
- 3. typ – oběť deviantní, nekonformní (odlišuje se – rasa, přesvědčení, ...)

(Kolář, 1997, s. 55-59)

V typologii osoby agresora se autoři shodují, že ve většině případů se jedná o jedince s fyzickou a hlavně psychickou převahou nad obětí, ale ve všech jimi zkoumaných případech byla přítomna krutost a silná touha po moci. Na tomto místě Kolář uvádí k typu agresora :

„.... Občas měli nějakou zkušenost s bojovým uměním nebo se o něj „teoreticky“ (na videu) zajímali a živili tím svou útočností.“ (Kolář, 2005, s. 85)

Zde bych chtěl zdůraznit autorova slova „nějakou zkušenost nebo teoreticky na videu“ - častokrát jsem se setkal s názorem, že bojové sporty vychovávají rváče, agresory. Dle mého názoru na tomto místě dochází k velmi nevhodné generalizaci. Soudím, že právě naopak bojové sporty, konkrétněji bojová umění, svou komplexností a náročností dokáží změnit k lepšímu každého, kdo je ochotný nastoupit na tuto náročnou cestu. Osobně i profesně (jako policista) jsem se setkal s mnoha případy fyzického napadení, ale ani v jediném případě nebyl agresorem - iniciátorem sportovec trénující bojové umění. V několika případech, které se objevily v médiích, došlo k tomu, že agresor se po útoku na „bojovníka“ změnil v oběť a náš právní systém skutek odsoudil jako nepřiměřenou obranu. Novotný ve své knize Epidemie delikvence kritizuje slabý stát, který se nedokáže s patřičnou razancí vypořádat s hospodářskou kriminalitou ohromujících rozměrů, a věnuje se alibisticky kriminalizaci „slušných“ lidí, kteří „... svoje ekonomické aktivity zaevidovali, přihlásili se k daňovým povinnostem a a důsledně vedou firemní účetnictví. Na tyto

občany pak nejraději dohlíží, trestá je a penalizuje i za pouhá opomenutí, a tak je vlastně vehementně podněcuje k budoucí nepoctivosti.“ (Novotný, 2006, s. 22)

Další z uznávaných autorů věnující se dlouhodobě tématu šikany Říčan vidí řešení otázky šikany ve školách v účinné prevenci. Účinná prevence podle něj obsahuje mimořádně důležitou složku: **výchovu k násilí**. K tomuto uvádí:

„Nemáme právo žádat od svých dětí, aby se zřekly práva na sebeobranu, tím méně povinnosti přispět na pomoc oběti agrese. ...

Za naší nenásilností bývá ve skutečnosti něco jiného než mravní skrupule. Je to změkčilost, pohodlnost, strach. Spoléháme na „odborníky na násilí“, i když někdy pokrytecky trochu pohrdáme jejich „špinavou prací“, která střeží naše bezpečí.

Jsem přesvědčen, že je naší povinností vychovávat naše děti tak, aby se dovedly prát, aby se nebály ránu přijmout ani dát. A aby zároveň tuto svou schopnost užívaly k dobrému.“ (Říčan, 1995, s. 89-91)

Říčan dále rozvíjí myšlenku, že každé dítě by mělo absolvovat „speciální“ výcvik s cílem dosáhnout určité minimální úrovně v síle, dovednosti, nebojácnosti, v čemž se shoduje s Matějčkem, který rovněž doporučuje posilování svalů, a pokud možno, tak preferuje společné cvičení s otcem, aby došlo k prohloubení a zlepšení vztahů v rodině. Oba autoři se staví proti bojovým sportům s tvrzením, že trenéři bojových sportů se zaměřují na talentované děti s vidinou úspěchů v soutěžích, a zvyšují tím nežádoucí rozdíl mezi nimi a outsidersy – Říčan přímo uvádí „mezi vlky a ovce“. Osobně považují bojová umění za jednu z nejkompaktnějších sportovních disciplín, která je dostupná všem zájemcům bez omezení věku a pohlaví, a má perspektivu využití na úrovni primární a sekundární prevence.

Dále Říčan zmiňuje „*demokratizaci násilí*“ ve smyslu nutné výchovy k sebeobraně, výchovy ke kázi a sebeovládání nerozlučně spjatou s mravní výchovou – tedy požaduje po laické veřejnosti to, co nabízí ve své podstatě právě bojové umění. (Říčan, 1995, s. 91)

2 PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE

„Prevenci kriminality je třeba chápat jako soubor aktivit, vyvíjených státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty, směřujícími ke kontrole kriminality i ke snížení strachu z ní.“ (Protivínský, 1999, s. 7)

2.1 Výchozí pojmy

Pojem prevence má základ v latinském výrazu *praeventus*, což znamená zákrok předem. Účinná prevence kriminality v ideálním případě eliminuje trestnou činnost před jejím počátkem, popř. pokračováním. Jedná se o komplex opatření, která můžeme rozdělit na prevenci sociální, situační, pomoc obětem trestných činů atd.

„Preventivní aktivity cílené proti kriminalitě mládeže vždy a v celém spektru vyžadují respektování základních práv dětí ...“ (Zoubková, 2001, s. 42)

Prevence kriminality mládeže je zaměřena na mládež, kterou jsme již na počátku definovali jako děti mladší 15 let a mladistvé. Použitím pojmu mládež ve smyslu nedospělé osoby je zvýrazněna potřeba komplexnosti řešení problému a nutnost jiného přístupu než k osobám dospělým, které již jsou schopny si důsledky svého jednání uvědomit a nést za ně plnou odpovědnost. (Mlčoch, 2012, s.19)

2.2 Strategie a úrovně prevence

Veřejnost ve většině případů spojuje preventivní opatření s působením trestního práva a jmenovitě s hrozbou trestu odnětí svobody. Praxe však ukazuje, že pouhá hrozba trestem nestačí k odvrácení protiprávního jednání. Případný trest přichází až dlouho po spáchání protispolečenského jednání a odstrašující účinek spíše než výše trestu má neodvratitelnost trestu – pachatel totiž při páchání činu spoléhá na to, že nebude dopaden.

Obecně můžeme preventivní opatření rozdělit podle obsahu působení, a to na prevenci sociální, situační a viktimologickou. Každé obsahové členění má své tři fáze dle dělení objektu – dosažené úrovně cílových skupin. Zde rozlišujeme prevenci na primární, sekundární a terciární- viz. tabulka

Tab.č. 2 – Klasifikace prevence

PREVENCE	PRIMÁRNÍ	SEKUNDÁRNÍ	TERCIÁLNÍ
Druhy	Zaměřena na celou populaci	Zaměřena na rizikové skupiny	Zaměřena na osoby jež spáchaly TČ
SOCIÁLNÍ Orientovaná na společenské faktory Subjekty	Opatření směřující k podpoře hodnotového systému odmítajícího nezákonné jednání MŠMT, MPSV, MZ, MS, rodina, obce	Opatření zaměřená na konkrétní druhy rizikových skupin (dle věku, míry a druhu ohrožení, teritoria apod.) MPSV, MŠMT, MZ, obce	Opatření výchovná, trestní, ochranná a resocializační MS, MŠMT, MPSV, MZ, obce
SITUAČNÍ Orientovaná na omezování kriminogenních situací a na zvýšení pravděpodobnosti odhalení pachatele Subjekty	Informování o obraně proti kriminalitě MV, občané, obce	Opatření: - organizační (častější výskyt policistů v ulicích) - technická (monitorování a ochrana objektů) - ekonomická (snížení daní výrobcům bezp.techniky, bezp.službám, snížení poj.u dobře zabezpečených objektů) MV, občané, obce	Zvyšování objasnenosti tr.činů a zhoršení podmínek pro páchaní konkrétní kriminality, příp.ve vymezených teritoriích MV, občané, obce
VIKTIMNOSTI Orientovaná na bezpečné jednání Subjekty	Informování o nejčastějších druzích kriminality, správné chování při ohrožení TČ MV, MŠMT, MZ, občané, obce	Informování o možnostech ochrany před nejčastěji se vyskytující TČ MV, MŠMT, MZ, občané, obce	Psychologická, zdravotní, právní pomoc, poradenství a odškodňování obětí MZ, MPSV, MS, MV

Zdroj : Zoubková, 2004, s. 78

Prevence situační

Staré české přísloví říká: „*Příležitost dělá zloděje*“ a poměrně přesně vystihuje obsah pojmu tzv. situační prevence. Situační prevence se snaží o odstranění kriminogenních situací, omezení příležitostí k páčání trestné činnosti a zvýšení pravděpodobnosti dopadení pachatele.

„Teorie situační prevence vychází z konkrétních poznatků o sociálně patologických jevech, druhu kriminality v časové a prostorové zákonitosti“ (Novotný, 2004, s. 180)

„U prevence situační je akcentováno její „aktuální“ působení jak na odstraňování příležitostí k páčání deliktů spojené s globálním omezováním kriminogenních situací, tak jsou zmiňovány snahy o zvyšování rezistence obyvatelstva vůči kriminalitě a o zvýšení rizika dopadení a odhalení potencionálního pachatele, který si toto riziko musí také uvědomovat. Opatření situační prevence mají převážně charakter technický, organizační a administrativní. Opatření v rámci situační prevence jsou zpravidla rychleji realizovatelná, většinou však mají – bohužel – pouze krátkodobou účinnost.“ (Večerka, 1996, s. 13)

Při rozdělení situační prevence na sféry má **primární situační prevence** za úkol zlepšení bezpečnostní situace v celé společnosti, potažmo státu, a to zejména prostřednictvím ekonomických a informačních opatření, vycházejících z programu Republikového výboru pro prevenci kriminality. Efektivita primární situační prevence se obtížně vyhodnocuje, a stejně jako u sociální prevence jsou opatření finančně náročná.

Sekundární situační prevence sleduje bezpečnostní situaci v místech se zvýšeným rizikem protiprávního jednání, v komunitách a při havarijních situacích a to formou opatření:

- **organizačních**(více uniformovaných policistů v ulicích, systém Community Policing),
- **ekonomických** (např. slevy na pojistném při vyšším stupni zabezpečení majetku),
- **technických** (mříže, napojení objektů na Pult centrální ochrany, monitoring kamerovým zařízením atd.)

Tato forma je ekonomicky výhodná, vynaložené náklady přináší rychlé zlepšení situace, zejména při ovlivňování majetkové kriminality, snižování počtu a závažnosti dopravních nehod, pozitivní efekt trvá většinou jen po dobu účinnosti daného opatření.

Terciární situační prevence zastřešuje opatření související s objasňováním kriminality a bezpečnostní situací na konkrétních místech, zejména úzce cílená opatření ke zhoršení podmínek pro páchání konkrétní trestné činnosti, popřípadě ve vymezené oblasti. Efektivita těchto opatření je velmi dobře kontrolovatelná. (Mlčoch, 2012, s. 22)

Prevence viktimmnosti

Slovo „victim“ znamená oběť trestného činu - a je také základem pro pojmy viktimologie, viktimnost a viktimizace. Viktimologie je definována jako vědní obor, součást kriminologie zabývající se oběťmi kriminality, pojem viktimnost se používá jako označení pro předpoklady jedince stát se obětí trestného činu, a pojem viktimizace označuje proces, při kterém se z člověka stává oběť trestného činu.

„Prevence viktimmnosti je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi jde o skupinové a individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagace technických možností ochrany před trestnou činností. Užívá metody sociální i situační prevence a to podle míry ohrožení na primární, sekundární i terciární úrovni.“ (Protivinský, 1999, s. 8)

Prevence viktimmnosti na úrovni primární je zaměřena zejména na zvýšení obecné informovanosti o možnostech ochrany před nejčastěji se vyskytující formou kriminality a informace o správném chování občanů při setkání se s trestnou činností, na sekundární úrovni se jedná o cílené informace směřující ke konkrétní trestné činnosti nebo konkrétní skupině osob ohrožených touto činností. V terciární úrovni je obsahem veškerá pomoc a poradenství oběti trestného činu (právní, psychologická či zdravotní).

Protivinský zmiňuje *„psychickou připravenost ohrožených osob.... a...trénink v obranných strategiích...“* jako základní princip prevence viktimmnosti. Pro děti a mládež mají neopomenutelný význam v této oblasti zejména sportovní aktivity a aktivní využití volného času. Můžeme obecně říct, že úspěch v nějakém sportovním či zájmovém oboru jim pomáhá zlepšit sebehodnocení, zvyšuje sebedůvěru a odolnost proti sociálnímu selhání. Další pozitivem VČA je, že vhodně řízené, aktivní využití volného času výrazně omezuje možnosti konfrontace se sociálně - patologickými jevy jako jsou závadové party, drogy, šikana atd.

Prevence sociální

„Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v místních společenstvích“
(Zoubková, 2004, s. 76)

Sociální prevence může být chápána jako ovlivnění vlastního procesu sociální integrace jedince, a to zejména aktivitami směřujícími ke změně negativních společenských a hospodářských podmínek, které jsou obvykle označovány za primární příčiny kriminality. První – tzv. **primární** – stádium se zaměřuje na celou společnost a snaží se o kladné ovlivnění hodnotové orientace veřejnosti. Obsahem je výchova, vzdělávání, osvěta a poradenství v komplexním záběru, ale tím nejdůležitějším a neúčinnějším prostředkem zůstává výchova v rodinách a školních zařízeních.

„Dobrá primární a sekundární prevence kriminality nemůže být tak specifická, aby bránila pouze budoucímu kriminálnímu chování dětí. Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání – kriminalitě, abúzu drog, odpadávání ze škol a z učebních poměrů, předčasným těhotenstvím, nákaze HIV virem atp.“

Cílem primární prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, cílem musí být prevence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s chováním protispolečenským. Jinak řečeno primární a sekundární prevence je nemyslitelná bez ohledu na hodnotovou orientaci dětí, bez podpory alternativních životních programů, odklánějících rizikové děti od stylu života, který by mohl vést k jejich společenské degradaci.“ (Matoušek 2003, s. 267)

Efektivita (účinnost) konkrétních opatření primární sociální prevence se přes finanční a organizační náročnost obtížně prokazuje a vyhodnocuje.

Stádium **sekundární sociální prevence** se označuje za „včasnou identifikaci“, zaměřuje se na rizikové skupiny obyvatel – skupiny a jedince se zvýšenou možností sociálního selhání.

„Prevence se zaměřuje i na rizikové faktory, které jsou v sociálním prostředí a v sociálních vztazích, ve kterých ohrožené osoby žijí“ (Zoubková, 2004, s. 76)

Oblast speciální sociální péče je zaměřena například na záškoláctví, závislosti na návykových látkách, alkoholismus. Těžištěm této práce jsou zejména poradenské a vzdělávací aktivity sociální péče, jejichž realizaci zabezpečuje síť pedagogicko-psychologických

poraden, sociálních kurátorů a výchovných poradců. Efektivita konkrétních opatření sekundární sociální prevence je poměrně snadno ověřitelná.

Terciární sociální prevence – je orientována na odbornou, profesionální pomoc. Společnost se snaží nepřizpůsobivé jedince neutralizovat, a to jednak úsilím o zmírnění či odvrácení nepříznivého vlivu prostředí, jednak se pomocí různých intervenčních aktivit snaží o alespoň částečnou nápravu narušeného dítěte. Objektem působení terciární prevence je pachatel, který spáchal kriminální čin, včetně začínajících recidivistů. Zde je již naprosto nutná reedukace tohoto kriminálního chování a případně resocializace v závislosti na konkrétním kriminálním narušení jedince. Mezi subjekty poskytující tuto péči patří obce, ministerstva spravedlnosti, školství a sociálních věcí. Účelem těchto aktivit společně s intervenčními programy je motivovat jedince s kriminální minulostí ke vzdělávání, získání odborné kvalifikace a vedení řádného způsobu života, tedy zabránit recidivě kriminálního jednání. Efektivita konkrétních opatření terciární sociální prevence je velmi dobře prokazatelná.

Ideální stav nastává, když programy situační a sociální prevence se prolínají ve všech sférách – primární, sekundární a terciární a navzájem se doplňují. To je ovšem v současné hospodářské a vnitropolitické situaci čím dál hůře dosažitelné, zejména vzhledem k ekonomické náročnosti opatření a tomu, že výsledky primárních preventivních opatření se neprojeví ihned, ale jedná se o dlouhodobé procesy ve společnosti. (Mlčoch, 2012, s. 23-24)

2.3 Specifika prevence kriminality mládeže

Preventivní strategii, pokud má být skutečně účinná, je nutné správně zvolit podle cílové skupiny, prostředí a okruhu osob, kde bude realizována. Je nutné jasně definovat cílovou skupinu, specifika jedince a vytyčit si dílčí úkoly vedoucí k žádanému zlepšení. Efektivita provedených preventivních opatření je velmi výrazně závislá na prostředí, v němž se jedinec či cílová skupina zdržuje.

„Cílové skupiny mohou být:

- *hyperaktivní děti*
- *děti selhávající ve škole*
- *děti s poruchami chování*
- *děti zneužívané a týrané v rodinách*
- *děti z dysfunkčních rodin*
- *děti ze čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality*
- *děti z rodin žijících pod hranicí životního minima*
- *děti z rodin, kde chybí otec*
- *děti s nedelikventním jednáním*
- *populace všech rodičů v komunitě“ (Matoušek, 2003, s. 267)*

Každé preventivní opatření by tedy mělo být organizováno a projektováno tak, aby při hodnocení byla zřejmá efektivita preventivních aktivit. Cílové skupině musí odpovídat i forma těchto aktivit, strohé sdělení informací o kriminalitě a hrozících trestech stěží zaujme gymnazisty, pro děti na I. stupni základní školy je vhodnější interaktivní program rozdělený do časově omezených bloků, při kterém se vydrží soustředit a je ozvláštněn například ukázkami práce psovodů. Nejen děti, ale zejména dospívající mládež zohledňuje, kdo tyto informace poskytuje a jakým způsobem.

Diagnostice cílové skupiny, jejím potřebám a zvláštnostem, je nutné věnovat zvýšenou pozornost, nabízí se možnost využít služeb a znalostí odborníků. Jedním z odborných odvětví zabývajících se diagnostikovaním jedince a skupiny je klinická psychologie.

„Nelze ji pochopit jen jako aplikaci psychologických věd. Musíme v ní vidět i odpověď na potřeby a požadavky společnosti, která před našima očima prochází prudkými změnami.“ (Říčan, 1997, s. 22)

Profesor Říčan se dlouhodobě věnuje psychologii osobnosti, vývojové a klinické psychologii, a také patří mezi uznávané odborníky na téma šikany v dětských kolektivech. Jeho pohled na šikanu tak je převážně psychologický, společně s Kolářem ji označují jako nemoc kolektivu, kterou je třeba léčit.

2.4 Program proti šikanování (PPŠ)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo několik obecně závazných pokynů týkající se šikany (např. Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky č. 28 275/2000-22), na základě kterého si jednotlivé školy mohou vytvořit vlastní preventivní program přizpůsobený konkrétním podmínkám. Podrobněji bych zmínil PPŠ Základní školy Komenského v Kyjově, vypracovaný metodikem prevence Mgr. Michaelou Moudrou.

„Primární prevence sociálně patologických jevů se překrývá, pokud se někdy zcela nekryje, s výchovou. Právě do kompetencí učitele a vychovatele na všech stupních škol náleží tato činnost.“ (Mühlpachr, 2008, s. 70)

V uvedeném PPŠ autorka v úvodu deklaruje, že vzhledem k narůstajícím nežádoucím projevům chování ve společnosti je nutná včasná prevence a propracovaný postup řešení šikany. Pokládá za nezbytně nutné uvědomit si negativní důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.

PPŠ sleduje obecné cíle, hlavně se zaměřuje na oblast zdravého životního stylu, formy působení na postoje a hodnotový žebříček dětí. U dětí se zaměřuje na rozvoj sociálních dovedností, uvědomění si odpovědnosti za své chování a jednání, posílení komunikačních schopností, adekvátní reakce na stresory, posílení morálky a mravních hodnot, dále na vytvoření pozitivního klimatu třídy, bez strachu a nejistoty.

„Problém je v tom, že dítě se často chápe jako tabula rasa, nepopsaná tabule. Výchova – educatio (vedení) – však není jen jednosměrný proces určený k vyvedení z dětství, k zaplnění vědomí a přizpůsobení se navenek, světu a představám dospělých. Mělo by jít také o pomoc v nalézání sebe sama.“ (Mühlpachr, 2008, s. 71)

Program respektuje rozdíl mezi dětmi prvního a druhého stupně ZŠ, kdy u žáků prvního stupně se klade důraz zejména na uvědomování si vlastní osobnosti, stanovení a utvrzení pravidel mezi žáky a pedagogy, zatímco druhý stupeň je veden ke zvládnutí náročných fyzických a duševních situací, dodržování pravidel soužití třídy, ale také třeba sestavení a fungování Žakovského parlamentu. Jednou ze základních podmínek je prohloubení důvěry mezi žáky a učiteli, a také řádná informovanost a kompetentnost

pedagogů. V případě zjištění výskytu šikany je autorkou PPŠ vytvořen podrobný manuál, popisující postup a úskalí jednotlivých kroků řešení šikany. Mgr. Moudrá pracuje jako metodik školní prevence, a otázce šikany se věnuje od svého nástupu na školu. Již v roce 2006 provedla výzkum zaměřený na výskyt šikanujícího chování na ZŠ Komenského v Kyjově, a tématu šikany ve školských zařízeních se dlouhodobě věnuje.

V uvedeném PPŠ se nezapomíná ani na to, že škola může preventivně působit i mimo vyučování, v rámci volnočasových aktivit – tato škola se aktivně zapojuje i do celostátních soutěží a projektů, za zmínku stojí také kroužek Malí debrujaři. Asociace malých debrujařů je organizace uznaná MŠMT pro oblast práce s dětmi a mládeží – původně zamýšlený český název Šikulové se neujal a děti samy se začaly nazývat debrujaři podle francouzských slov *DÉBROUILLARD* = šikovný, obratný a *SE DÉBROUILLER* = objevovat, pomoci si v těžkostech, umět si poradit.

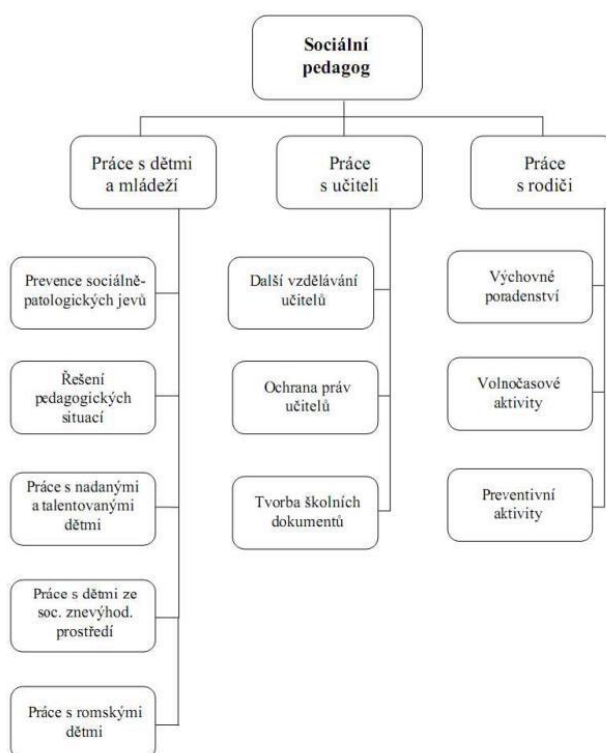
„Jsou to chlapci a děvčata ve věku 7-14 let a jejich starší kamarádi, sourozenci, rodiče, učitelé, kteří mají zájem o vědu, techniku, kteří stále něco vymýšlejí, objevují a experimentují. Koncepce "malých debrujařů" je zábavným způsobem (pro mladé, ale i starší) odmystifikovat vědu. Profesor Scientifix vyzývá mladé, aby se spojili se světem vědy. Pokusy jsou velmi jednoduché a rozmanité. Zajímají mladé a upevňují jejich smysl pro spolupráci, pro zodpovědnost a kritiku, rozvíjejí jejich intelektuální schopnosti aplikovat na vědecký pokrok. Tak tedy získávají vědomosti, že věda je způsob myšlení kultury, je to způsob vytvoření skutečného obrazu světa.

Činnost malých debrujařů je zvláště vhodná pro děti ve věku 7-14 let. Je to vhodná příležitost, aby experimentovali oni sami, aby objevovali odpovědi na otázky, které se jim denno-denně kladou v různých životních situacích. Aktivita jsou jedním z možných způsobů, jak odhalit to, co se zdá být nepochopitelné a tajemné. Síla koncepce malých debrujařů je v tom, že dovoluje odhalovat různé aspekty vědeckého světa, přičemž klade důraz i na nové poznatky a zájmy mladých. V celku je koncepce aktivním procesem učení se s využitím k rozvoji smyslu pro zodpovědnost, rozvoj experimentálních a intelektuálních schopností, přičemž respektuje zájmy dětí.“ (Asociace malých debrujařů ČR. [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <http://www.debrujar.cz/zaklad1.htm>)

2.5 Prevence na školách a sociální pedagog

Na úseku primární a sekundární prevence kriminality zejména na základních a středních školách se přímo nabízí využití poznatků z oblasti sociální pedagogiky. Bohužel pro sociální pedagogiku, katalog prací v ČR pozici **sociálního pedagoga** dosud neobsahuje, v sousedním Slovensku již ano. Bakošová přehledně graficky uvádí následující činnosti, které plní sociální pedagog ve škole.

Obr. č. 1

Zdroj: Bakošová, Z., Sociálna pedagogika ako životná pomoc, 2008, s. 197.

V současnosti na většině škol v ČR jsou tyto činnosti rozděleny mezi členy pedagogického sboru, ve většině případů je zřízena funkce výchovného poradce a školního metodika prevence. Na některých školách mají v organizační struktuře zaneseno i místo školního psychologa nebo i speciálního pedagoga. Otázkou uplatnění místa sociálního pedagoga na škole se v bakalářské práci na téma Sociální pedagog a možnosti uplatnění ve školském systému zabývala Janečková, která provedla výzkum na středních školách v Blansku v řadách studentů i pedagogů. Výsledky jejího výzkumu potvrdily zájem obou skupin o zařazení místa sociálního pedagoga jako profesionála, který by spolupracoval

ve výchovných otázkách s trojúhelníkem žák – rodič – pedagog a také komunikoval s ostatními státními i nestátními organizacemi. (Janečková, 2012)

Pozicí sociálního pedagoga ve školském zařízení v ČR se rovněž zabývala ve své diplomové práci Matějčková, která se zaměřila na komparaci školské poradenské činnosti sociálního pedagoga v České republice, na Slovensku a v Polsku. V praktické části přehledně porovnala legislativu i náplň práce sociálního pedagoga na ZŠ v těchto zemích, a z provedeného kvalitativního výzkumu mne zaujala tabulka č. 8, kde jsou uvedeny názory jednotlivých respondentů na skutečnou náplň práce.

Tab. č. 2

	Sociální pedagog v ČR	Sociální pedagog v SR	Školní psycholog a školní pedagog v Polsku
Dovednosti důležité v práci sociálního pedagoga	- komunikace, určitý stupeň empatie, rovnoprávné jednání s rodiči, slušné chování, klidné jednání, bez zbytečné gestikulace, umět s jednat s Romy (80% dětí školy)	- empatie, komunikativnost, tolerance a trpělivost	- nezbytné jsou vědomosti, pak získané dovednosti ze zkušenosti s prací s dětmi, z praxe
Nevhodné činnosti kladené na soc. pedagoga	- dohled nad dětmi namísto asistenta pedagoga	- suplování - využití jako skupinová práce s dětmi, provádí sociálně psychologický výcvik	- pečovatelská práce ve škole: chození na výlety, do kina, apod. - zbytečně moc dokumentace - někdy psaní finančního vyúčtování - někdy zůstane déle ve škole anebo nosí práci domů, protože časově nestíhá
Činnosti, kterým by se rád více věnoval	- jednání s rodiči více do hloubky (hodně času zabírají volnočasové aktivity, administrace)	- víc chodit do tříd, např. mít své hodiny v rozvrhu a pravidelně dělat výcvik s dětmi	- individuální práci s žáky, mám tu 1000 žáků
Činnosti vyplývající ze zázemí, které má soc. ped. k dispozici	- zázemí je perfektní, vlastní uzpůsobená třída využívaná ke komunitním kruhům - o velké přestávce chodí děti do tělocvičny - plánuje se vytvořit klubová místnost s využíváním o přestávkách, po škole	- potřeba velké místnosti, kde by se dal dělat autogenní trénink nebo relaxační metody pro děti, ve třídě jde o rigidní prostor	- volnost při vytváření projektů práce s žáky, plánů, ale časová omezenost vyučovací hodiny pro práci se třídou

Tabulka 8 Dovednosti sociálního pedagoga, vhodné a nevhodné činnosti a zázemí ve škole - rozhovor

Zdroj: Matějčková, Komparativní studie školní poradenské činnosti sociálního pedagoga ve střední Evropě. 2011, s. 69

„V ČR školní metodik prevence vede databáze center krizové intervence, u sociálně-patologických jevů participuje na intervenci a následné péči o žáky. Poradenské služby poskytuje u žáků sociálně nežádoucího chování. Výchovný poradce nabízí intervenci pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a učitelům zprostředkovává nové metody pedagogické intervence, poskytuje kariérní poradenství žákům a rodičům.

V SR sociální pedagog vede odborné činnosti intervence, reedukuje chování a nabízí socioterapii. Poskytuje poradenství znevýhodněným dětem, rodičům, učitelům.

V Polsku školní pedagog nabízí psychologicko-pedagogickou pomoc žákům, rodičům i učitelům, organizuje materiální pomoc a péči žákům v obtížné životní situaci.“ (Matějčková, 2011, s. 66)

V ČR na rozdíl od Polska a Slovenska sociální pedagog pouze participuje na preventivních programech vytvářených metodiky prevence, zatímco v Polsku i SR je sociální pedagog přímo pověřen vytvářením a realizací preventivních opatření. Příklad Slovenska nám ukazuje, že byt' není existence pozice sociálního pedagoga ve školském zařízení nutností, je určitou výhodou. V případě zavedení profese sociálního pedagoga do katalogu prací bude vhodné vytvořit i podrobnou profesní metodiku práce – na Slovensku nebyla tato metodika vypracována současně se vznikem profese a tím došlo k určité nejednotnosti výkladů. (Matějčková, 2011, s. 78)

3 VOLNÝ ČAS

Když někdo vysloví pojem „volný čas“, většina lidí si představí aktivity, které vykonávají rádi, dobrovolně, při kterých si odpočinou a relaxují. Volný čas může znamenat ale i problémy a rizika, může dojít k vážnému ohrožení jedince i jeho okolí. Děti a mládež při zahánění nudy mohou svými aktivitami ohrozit sebe i ostatní, např. zneužíváním návykových látek, porušováním zákona – zde jsou na vzestupu násilné trestné činy a majetková kriminalita. Velmi rizikovým obdobím je období adolescence, kdy malý kamínek může strhnout velkou lavinu.

Dle mého názoru, v tomto období je potřebná a nezastupitelná kvalitní výchova dětí a mládeže ve volném čase, která má nepochybně silný preventivní účinek. Podstatný vliv na chování jedince a na způsob využití volného času má zejména rodina, ale výrazně působí i další sociální skupiny - vrstevníci, škola, zájmové kroužky. Racionální využití volného času dětí a mládeže je v zájmu celé společnosti. Tomuto tématu se věnují autoři Pávková, Hofbauer, Šerák a také brněnský pedagog Milan Přadka.

3.1 Definice pojmu volný čas

Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. *..“přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“* (Hofbauer, 2004, s. 13)

Samotný pojem volného času i příslušná terminologie souvisí se stavem společnosti, zejména s její ekonomickou stabilitou a výkonností. Přestože se tento pojem používá v poslední době velmi často, nejedná se o žádnou novinku - soška Věstonické Venuše potvrzuje, že již před dávnými věky, si člověk našel čas věnovat se něčemu jinému než lovu, práci a rozmnožování.

Z historického pohledu se teorií využití volného času zabýval již Aristoteles, jehož názory ovlivnily další filozofy –v Utopii Thomase Moore, v Campanellově Slunečním státu i v Baconově Nové Atlantidě se občané žijící v ideálním světě po práci věnují studiu

a vzdělávání. V těchto teoriích je volný čas vnímán jako protiklad práce, jako negace pracovní činnosti, která má tři základní funkce – odpočinek jako zdroj regenerace pracovní síly, zábavu jako zdroj regenerace duševních sil a rozvoj osobnosti jako spoluúčast na vytváření kultury.

V minulém století byl v souvislosti s volným časem kladen důraz zejména na funkci regenerační a rekreační, význam volného času jedince se hodnotil přínosem pro společnost. V poslední době se dostal do popředí zájem jedince, soustředění se na své vlastní já, hledání vlastní identity.

„Volný čas se stal společenskou hodnotou, ale zároveň i předmětem obchodu a součástí masové kultury... Výsledkem je průmyslové vytváření kulturních produktů, homogenizace kulturních projevů a pokles k nízkému vkusu.“ (Šerák, 2009, s. 42)

Média, zejména televize a internet, silnou měrou přispěla ke vzniku tzv. průmyslu volného času, který se stal silnou a dále se rozvíjející součástí ekonomiky společnosti.

Volný čas a způsob jeho využití je ovlivněn množstvím faktorů, základními se jeví věk, pohlaví, sociální skupina, bydliště (město x venkov), profese či vzdělání.

„Náplň volného času vychází primárně z faktoru dostatečného blahobytu, a proto se diferencovaněji rozvíjí až v podmínkách bohaté společnosti.“ (Šerák, 2009, s. 37)

První setkání jedince s využitím volného času nastává samozřejmě v rodině, která jako primární sociální skupina je rozhodující pro vznik postoje a návyků k trávení volného času. Mezi základní vlivy patří úplnost a velikost rodiny, soužití více generací, životní úroveň a status rodiny. Formující vliv má rovněž způsob realizace volného času v rodině, postoje a výchovné působení rodičů vzhledem k volnočasovým aktivitám dětí.

Volnočasové aktivity dětí a mládeže mají velmi významnou úlohu při spoluvytváření osobnosti mladého člověka a silně ovlivňují jeho pozitivní socializaci. V minulosti jsme se již několikrát přesvědčili, že snížení kvality volnočasových aktivit u mladé generace vede k nárůstu negativních společenských jevů. Pokud společnost nezabezpečí kvalitní využití volného času dětí i mládeže, při snaze uniknout stereotypu a nudě může vést mládež svou zábavu až ke společensky a morálně nepřijatelnému chování. Společnost by měla být zainteresována na tom, jak děti a mládež svůj čas prožívají. Neovlivňování způsobů využití volného času a absence výchovy k jeho pozitivnímu využívání ze strany společnosti, nebo ponechání této oblasti výlučně komerční bázi by mělo nedozírné následky.

3.2 Formy aktivit volného času

Z pedagogického hlediska rozlišujeme u volnočasových aktivit dětí a mládeže tři dimenze:

- **výchova ve volném čase** – samotné využívání volného času smysluplnými aktivitami (rekreační nebo výchovně edukačními),
- **výchova prostřednictvím aktivit volného času** – utváří individuální rysy účastníka činnosti, současně spolupůsobí na ostatní jedince ve skupině, podílí se na veřejném životě. Východiskem i cílem aktivit je osvojení si nových znalostí, poznatků, kompetencí v oblasti volného času
- **výchova k volnému času** – reflexe trávení volného času, pomáhá vytvářet správné návyky pro budoucí využívání volného času – seznámí jedince s možnostmi zájmových kroužků, pomáhá najít s využitím vlastních zkušeností z různých oborů tu oblast zájmové činnosti, která jedinci umožní uspokojení potřeb a pozitivně ovlivňuje jeho seberealizaci

Hofbauer rozděluje výchovné působení ve volném čase z hlediska míry organizovanosti načinnosti :

„Spontánní – individuální nebo skupinová – otevřené aktivity všem zájemcům, např. na hřišti, v čítárnách, nízkoprahové kluby - nemají stanoven čas začátku ani konce, pedagogický pracovník vystupuje pouze jako rádce, konzultant

Příležitostná - jednorázové i opakující se organizované akce, přímo řízené pedagogem, časově ohraničené, např. zájezdy, tábory, soutěže...

Pravidelná – celoroční činnost v pravidelných intervalech, pod dohledem kvalifikovaného vedoucího (kroužky, sportovní kluby, kurzy...)“ (Hofbauer, 2004,s.21)

Nabídka volnočasových aktivit a jejich rozmanitost je důležitá – někdy však dochází ze strany rodičů k neúměrnému přetěžování dítěte přemírou zvolených kroužků a zájmů. Samotné aktivity se tak mohou stát jen další z mnoha povinností a ztrácejí tím své funkce – regenerační i rekreační.

3.3 Význam volnočasových aktivit v prevenci kriminality

„Činnosti ve volném čase konané na základě dobrovolné účasti vhodným pedagogickým způsobem motivované a usměrňované poskytují příležitost pro rozvoj všech stránek osobnosti, tělesných a duševních vlastností i sociálních vztahů“ (Pávková, 2002, s. 17).

Dětem a adolescentům chybí dostatek zkušeností, zejména se nedovedou zorientovat v nepřehledném množství oblastí zájmových činností. Aniž si to uvědomují, vyžadují citlivé vedení, které musí splňovat následující požadavky – musí být nenásilné, nabízené činnostipestré a pro děti přitažlivé, a v neposlední řadě by měla být účast dětí v nich dobrovolná. Míra, s jakou můžeme provádět ovlivňování volného času, závisí především na stáří dítěte, na jeho mentální zralosti a velkou měrou se podílí charakter rodinné výchovy.

„Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí mládeže, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale poskytovat i pocit bezpečí a jistoty.“ (Pávková, 2002, s. 17).

Můžeme s určitostí tvrdit, že děti mají k dispozici poměrně více volného času než dospělí. Rovněž prostředí, kde mládež a děti tráví svůj volný čas, je více rozmanité. Nejčastěji to jsou domácí prostředí (dům nebo byt, kde žije rodina), škola či školské zařízení (školní družina, školní klub), různá zařízení pro volnočasové aktivity po vyučování (domy dětí a mládeže, domovy mládeže, stanice zájmových činností), sportovní, zájmové a společenské organizace a instituce, a veřejná prostranství (ulice, parky, hřiště, areály zdraví, přírodní prostředí, kavárny, herny...).

Mnoho mladých tráví volné chvíle často bez jakéhokoliv dozoru dospělých. Tato situace ovšem není přínosnou pro úspěšnou výchovu dětí a může ohrozit jejich bezpečnost. V současnosti tvoří velkou část nezaměstnaných tzv. absolventi (= mladí lidé po ukončení studia), negativní vliv na jejich psychiku má i nelehké hledání prvního zaměstnání.

Volný čas a způsob jeho využití je u mládeže ovlivněn především sociálním prostředím, primárně rodinou a následně kolektivem vrstevníků.

Základní a nejsilnější vliv na socializaci má zcela nepochybně primární socializační skupina - **rodina**. Volný čas využitý ke společně prováděné činnosti posiluje významně

rodinné vztahy a naplňuje citové potřeby dětí. Výchovu dětí ve volném čase rodina sice nedokáže v plné míře zabezpečit, ale má možnosti, jak ji nasměrovat a ovlivnit.

*„Posláním pedagogiky volného času je analyzovat dosavadní vývoj právě uvede-
ných oblastí, vnášet do nich nové podněty a iniciativy a harmonizovat jejich řešení, děti a
mladé lidi uschopňovat k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animáto-
rů) a později i samostatně učili vhodné aktivity a realizační způsoby správně volit a zvládat
tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samých, jejich sociálního okolí, společnosti, příro-
dy.“ (Hofbauer, 2004, s.18)*

Další uznávaný autor, který se zasadil o vznik a rozvoj pedagogiky volného času, Vážanský, se odvolává na výzkumy Saka a uvádí „... volný čas a jeho obsah významným způsobem ovlivňují tendence k sociálně patologickým jevům u mládeže či naopak rozvoj talentu a aktivní životní styl. Těžiště tvorby životního stylu spadá přibližně do věku šestnácti let, v němž se utvářejí kulturní volnočasová zaměření.“ (Vážanský, 1995, s. 27)

Aktivní trávení volného času mládeže je tedy všeobecně chápáno jako jedna ze zá-
kladních podmínek, která ve svém důsledku přispívá k pozitivní socializaci a zvýšení
odolnosti proti sociálně patologickému chování.

*„Těžiště současného chápání výchovy nespočívá v dílčích prvcích, nýbrž v celistvém,
dialektickém pojetí humanistické výchovy. Princip humanizace požaduje harmonický roz-
voj každého jedince, celé společnosti i přírodního životního prostředí.“ (Vážanský, 1995,
s. 27)*

Výsledkem uvedených požadavků by měl být člověk harmonicky integrující fyzic-
kou a duševní stránku v jeden celek.

3.4 Možnosti působení školy na volnočasové aktivity

Hlavní úkol školy je poskytnout vzdělání žákům a rozvíjet jejich kognitivní schopnosti, o výchovu se má starat rodina – tohle schéma na mnohých školách stále platí. U dětí a adolescentů v průběhu jejich vývoje dochází postupně k osamostatňování, průběžně navazují nové kontakty a poznávají nová prostředí (nejdříve mateřská škola, pak základní a střední škola, zájmové kroužky, sportovní kluby apod.). Jejich potřeby, aktivity a zájmy začínají přesahovat rámec rodiny. Rodina zcela logicky nedokáže naplnit potřeby dětí na sdružování se ve vrstevnických skupinách.

Nedostatky a mezery působení rodinného prostředí může, ale jen do jisté míry, nahrazovat škola, která má zásadní podíl na vytvoření si aktivního nebo pasivního přístupu dětí a mládeže ke způsobu trávení volného času.

Školní výuka by měla přesahovat i do mimoškolního života žáka. Jedinec by měl kromě vědomostí si osvojit další pro život důležité návyky, které obvykle označujeme jako morálku – úcta k lidskému životu, smysl pro zdravý životní styl, zodpovědnost za své jednání, respektování pravidel aj. Tento pozitivní vliv na žáky by se projevil ve snížení patologických jevů jako záškoláctví, agresivity, drogové závislosti, gamblerství, závislosti na virtuální droze atd. Nabízí se tvrzení, že ti žáci, kteří získali požadovaný vztah k smysluplným volnočasovým aktivitám, budou odolnější proti patologickým formám chování. Také jsou často lépe připravení na vyučování, díky čemuž dosahují lepších studijních výsledků. Etika a morálka se objevily v učebních osnovách, hodnotovou orientaci jedince však ovlivňují významně i ostatní sociální skupiny – rodina a vrstevníci.

Škola může prostřednictvím pedagogických pracovníků a přesně cílenou nabídkou volnočasových aktivit výchovně působit na žáky. Mohla a měla by totiž přebrat zodpovědnost za volnočasové aktivity svých žáků ve smyslu inspirování, poskytnutí vhodných prostor a nabízení smysluplných činností. Je zřejmé, že nelze ve škole nahradit výchovnou funkci rodiny, ale lze na ni navázat a vhodným způsobem ji doplnit. Zejména výuka tělesné výchovy má možnost směřovat k tomu, aby si žák oblíbil sportovní aktivity a pokračoval v nich i ve svém volném čase. Takové aktivity školy cílené k pozitivnímu trávení volného času by se mohlo projevit v rozšíření možností sportovního vyžití o přestávkách, ale především po skončení vyučování. V zásadě se jedná především o prostory určené k provozování sportovních aktivit, kam mají žáci neomezený přístup i po vyučování

a je jim tak umožněno racionálně využít svůj volný čas. Předpokládám, že takovéto ovlivňování studentů by se kladně odráželo ve výběru jejich aktivit a zájmů, v rozvíjení jejich kompetencí a schopností. Zde jsou rezervy a pomoci vyplnit je by mohl profesionál – sociální pedagog. Pozitivní zkušenosti si totiž žáci nesou sebou celým životem a tyto aktivity mohou přerůst v celoživotní potřeby (zájmy). Získané návyky mohou pozitivně ovlivnit i další osobní život.

3.5 Nízkoprahové kluby

Zejména v období adolescence se stávají vrstevnické skupiny díky své dynamice unikátním a nezastupitelným výchovným činitelem. Právě jejich vliv významně předurčuje kvalitu činností ve volném čase. Některé skupiny představují rizikové prostředí spojené s různými jevy sociální patologie. Obecně je však členství ve vrstevnické skupině důležitým faktorem zdravého vývoje jedince. (Pávková, 2002, s. 34)

Největší význam a vliv pro mladého jedince má vrstevnická skupina jeho spolužáků ve třídě. Z hlediska významu pro průběh socializace patří mezi další důležité vrstevnické skupiny ty skupiny, které vznikají v oblasti volnočasových aktivit. Patří sem sportovní kluby i zájmové kroužky, ale také dobrovolné, nikým neorganizované sdružování se.

Zejména ve větších městech pod hlavičkou neziskových organizací vznikají nízkoprahová zařízení – kluby - jako zařízení sociální prevence pro neorganizované děti a dospívající mládež, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy. Nízkoprahovost je pojímána jako maximální otevření se a vstřícnost svým klientům, s minimem pravidel (pravidel je málo, ale vyžaduje se striktní dodržování – např. zákaz konzumace drog, zákaz násilí s možností vyloučení jedince při jejich porušení). Aktivity nabízené v takovémto zařízení jsou zpravidla zdarma, aby byla zajištěna dostupnost pro všechny klienty, a pracovníci se snaží být klientům více partnery než mentory. Nízkoprahová zařízení mohou poskytovat své služby ambulantně – v klubech – nebo i terénně – zejména formou streetworku. Terénní práce má těžiště zejména v monitoringu dané lokality a depistáži, zajišťuje informovanost klientů o ambulantním zařízení.

„Mezi nejčastěji užívané metody nízkoprahového zařízení pro děti a dospívající mládež patří sociální práce s jednotlivcem, práce s komunitou a sociálně-pedagogicky pojatá skupinová práce. Tyto metody lze v praxi kombinovat s dalšími typy činností, jako je např. zprostředkovávání informací klientům, odkazování na jiné typy zařízení, kontakt s institucemi ve prospěch klienta, krizová intervence, situační intervence, preventivní vzdělávací programy.“ (Matoušek, 2013, s. 411-412)

Nízkoprahový klub existuje již několik let i v Kyjově – pod názvem WU WEJ poskytuje své služby dětem a mládeži z Kyjova a blízkého okolí. Sociální služba je realizována v rámci projektu „Zajištění vybraných služeb sociální prevence v Jihomoravském kraji“, a je platnou součástí sítě sociálních služeb v kyjovském regionu.

Velmi významné je působení masmédií a informačních technologií na mládež, především televize a internetu s jeho sociálními sítěmi. Jejich přínos je v mnoha směrech pozitivní, nabízejí řadu kvalitních produktů cílených na skupiny dětí a mládeže, ale v druhé řadě existuje riziko, že děti a mládež mají přístup k programům určeným dospělým. Dalším negativem je to, že děti i mládež u obrazovek TV a počítačů tráví nepřiměřené množství času. Vlastní aktivní činnost je tak nahrazena pasivitou, život je nahrazován virtuálním světem her či sociálních sítí na internetu.

Volný čas a způsob jeho využití je problémem týkajícím se celé společnosti, všech věkových kategorií. Z hlediska významu pro pozitivní socializaci je však bezesporu nejrizikovější skupinou mládež, která je také skupinou s největším množstvím volného času. V současnosti existuje široká paleta volnočasových aktivit včetně alternativních sportů, která je dostupná pro většinu mládeže, byť se zde projevuje značný rozdíl mezi městem a venkovem. Pouhá existence nabídky volnočasových aktivit ještě nezaručuje, že mládež svůj volný čas bude trávit aktivně a smysluplně. Využívání nabídky volnočasových aktivit může bránit mnoho faktorů, v poslední době je podstatnou podmínkou ekonomická situace rodiny, ale v některých případech můžeme mluvit o neschopnosti mládeže tento volný čas smysluplně trávit.

4 SPORTOVNÍ AKTIVITY

V současnosti patří sport k nejdůležitějším činitelům společenského života, jeho vliv se projevuje v oblasti kulturní, sociální i ekonomické. Sportování ovlivňuje život v rodině, je součástí edukace školní mládeže, je těsně spjato s ekonomikou, hromadnými sdělovacími prostředky i politikou. Sport se stal nepochybně sociálně kulturním fenoménem a je neoddělitelnou součástí života společnosti. Zcela nepochybně silně ovlivňuje kulturu života jedince a národa. Sport tak nastavuje zrcadlo úrovně společnosti.

4.1 Vymezení pojmu sport

Původ a význam slova sport nacházíme v latinském *disportare* – rozptylovat se, bavit se, nebo ve staroanglickém *disport* – bavit se, roznášet. Původní smysl sportu je těsně spjat se zábavou, rozptýlením mysli člověka a zpestřením života. V závislosti na společenských změnách a vývoji společnosti však došlo k narušení jednoznačnosti významu tohoto termínu. Sport se stal více organizovanou činností, rozvinula se specializace na jeden druh sportu a zejména v souvislosti s masovým rozšířením televizního vysílání rostl profesionální sport orientovaný na maximální výkon. Sport se stal průmyslovým artiklem, kdy ekonomická stránka některých odvětví (např. fotbal) nabyla neuvěřitelných rozměrů.

„Sport je jakákoliv pohybová aktivita, která má charakter hry (buď zápasu se sebou samým, nebo zápasu s jinými) a realizuje se v rámci přesně stanovených pravidel a zásad fair play“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 1210)

V posledních letech jsou uváděny dva základní pohledy na pojem sport, a to jako veškerá spontánní pohybová činnost, při které vynakládáme určité fyzické úsilí, nebo jako výlučně organizovaná závodní pohybová aktivita, charakterizovaná zaměřením na dosažení maximálního výkonu, potažmo na vítězství. (Sekot, 2006, s. 89).

První přístup zdůrazňuje původní smysl sportu jako dobrovolné pohybové činnosti, jejímž cílem je psychická relaxace, pozitivní prožitek a komplexní rozvoj osobnosti jedince. Druhý přístup reaguje na změny v průběhu historického vývoje sportu, které jsou v nynější tržní společnosti tak výrazné, že se idea o pojetí sportu jako prostředku aktivního odpočinku poněkud vytrácí.

„Na základě celé řady vzájemně se prostupujících kritérií můžeme ze sociologického hlediska rozlišovat sport:

- rekreační, výkonnostní, vrcholový, elitní;
- soutěžní, nesoutěžní;
- masový, alternativní;
- divácky populární, stojící na okraji diváckého zájmu;
- mužský, ženský;
- prestižní, neprestižní;
- vysoce materiálně výnosný či nevýnosný;
- amatérský, poloprofesionální, profesionální;
- individuální, týmový;
- olympijský, neolympijský;
- silový, vytrvalostní, apod.“ (Sekot, 2006, s. 96).

Se sportem profesionálním je těsně spjat i vrcholový a výkonnostní sport. Propast mezi těmito druhy a sportem rekreačním se zvětšuje zvláště v některých odvětvích sportu, která nejsou dostatečně divácky populární, a tím pádem jsou méně ekonomicky zajímavá pro masmédia a reklamu. Dále můžeme dělit formy sportu podle různé úrovně fyzické, organizační a finanční náročnosti.

„Spojuje je fakt, že jsou provozovány svobodně ve volném čase. Hovoříme o sportu klubovém, rekreačním, masovém, alternativním, fitness sportu, adrenalinovém, požitkářském a kosmetickém sportu“ (Sekot, 2006, s. 61-62).

Sport v pojetí organizované závodní pohybové činnosti, zaměřené na dosažení maximálního výkonu, a tím i na vítězství, se podle mého názoru velmi vzdálil od původního významu slova sport. S rostoucí sportovní profesionalizací a komercializací ustoupila spontánní zábava a prožitek do pozadí. Požadavky na harmonický rozvoj jedince, ve smyslu antických ideálů kalokagathie, nejlépe naplňuje forma označovaná jako rekreační sport, ve smyslu pohybové činnosti realizované ve volném čase, jejímž cílem je aktivní odpočinek, zábava a regenerace fyzických i psychických sil. Samozřejmě člověk je soutěživý

tvor, proto tímto nepopírám motivaci jedince dosáhnout maximální výkon a snahu o osobní úspěch na poli sportovního soutěžení.

4.2 Socializace sportem

Sport je odedávna významnou součástí světa, ve kterém žijeme, neboť se nejedná jen o pohybovou a herní činnost, ale od počátku do současnosti je důležitým socializačním činitelem. Z historického pohledu provázely člověka různé formy tělesného cvičení již od nejstarších dějin, byť měly podobu zejména racionální a účelové přípravy k boji, lovu, práci nebo obraně.

Zpočátku byl však sport stejně jako volnočasové aktivity výsadou aristokracie a zámožných vrstev. Součástí života obyčejných lidí se stal sport až s příchodem průmyslové revoluce, se změnou sociálních podmínek a vznikem industriální společnosti.

Na našem území došlo k masovému rozšíření všelidových sportovních aktivit na přelomu 19. a 20. století – v roce 1862 byl založen spolek SOKOL a jeho zakladatel dr. Tyrš formuloval sokolské zásady: síla a mužnost, činnost a vytrvalost, láska k volnosti a vlasti, dobrovolná práce a kázeň, vzájemný bratrský vztah členů. Již z těchto zásad je zcela zřejmá snaha člověka vychovávat komplexně, jak po tělesné, tak po duševní stránce. Člověk odpovídající požadavkům „kalokagathie“ a dodržující výše uvedené zásady je zcela nepochybně přínosem pro společnost. V době mezi světovými válkami, kdy se dramaticky rozšířila členská základna i záběr aktivit, členové Sokola Československo úspěšně reprezentovali i v zahraničí a na olympijských hrách. Po únoru 1948 došlo k omezení činnosti spolku, a Sokol byl plně obnoven v roce 1990. (Sokol. In: [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Sokol_%28spolek%29)

V letech 1948-1989 byly u nás sportovní aktivity (a stejně tak i ostatní volnočasové aktivity) režimem podporovány, ale přitom i politicky důrazně kontrolovány. Technické sporty byly zařazeny do organizace Svazarm, a byly zaměřeny i na brannou výchovu občanů.

V současnosti je největší a nejvýznamnější organizací Český svaz tělesné výchovy a sportu, který sdružuje tělovýchovné jednoty a sportovní kluby z celé ČR. Na úseku edukace těsně spolupracuje s MŠMT v rámci Národního programu rozvoje sportu pro všechny v České republice.

„Komplexnost soudobého sportu umožňuje zkoumat jej jako subsystém společnosti. Sportovní subsystém plní vůči společnosti i jednotlivcům řadu sociálních funkcí, především funkci zábavnou a relaxační, zdravotně profylaktickou a rehabilitační, sociální a politickou, integrativní, výchovnou a brannou a stále častěji i funkce ekonomické povahy. Ve všech svých podobách sport vstupuje do průmyslu volného času jako jeho důležitá součást.“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 1210)

Sportovní aktivity také rozvíjejí sociální dovednosti, které následně vedou k rychlejšímu začlenění jedince do kolektivu, zejména zlepšuje se úroveň verbální a neverbální komunikace jedince se spoluhráči, ale i se soupeřem. Tato zasahuje i mimo sportovní oblast. Nadhled a smysl pro humor jsou dovednosti, které jsou potřebné k vytvoření dobré atmosféry při sportovních aktivitách, zvyšují kladné socializační působení na jedince. Schopnost navazovat přátelství je vhodné podporovat již od dětství. Sportovní aktivity poskytují příležitost ke vzniku nových přátelství, což je důležité zejména pro děti a mládež.

4.3 Podíl sportu na volném čase

Většina vyspělých zemí současného světa uznává společenský a edukační význam sportu. Sport je významnou součástí zdravého životního stylu, nepřehlédnutelná je jeho úloha a přínos pro rozvoj pozitivních stránek osobnosti a rozvoj sociálního vědomí člověka. Aktivní pojetí trávení volného času je považováno, dle mne právem, zejména u mládeže za nejefektivnější nástroj prevence sociálně patologických jevů, které jinak hrozí v případech nesmyslného využití volného času. Sport je považován obecně za faktor ovlivňující tělesné zdraví, ale vystupuje i jako fenomén, který kultivuje individuum i po duševní, sociální a morální stránce. Každý člověk má možnost povýšit sport na ten druh aktivity, která vede k pozitivnímu zhodnocování lidského života.

„Sportovní volnočasové aktivity můžeme obecně rozdělit na :

- *Organizované (v rámci klubu či specializované organizace).*
- *Částečně organizované (individuální aktivity s podporou odborníka – trenéra, konzultanta – či s využitím sportovního zařízení nebo nabídky specializovaných organizací).*
- *Neorganizované.“* (Šerák, 2009, s. 153)

V poslední době zájem o sportovní aktivity u dětí a mládeže má spíše klesající tendenci, a roste podíl času, který děti tráví u počítačů a podobných zařízení (smartphony = chytré mobilní telefony, tablety, PSP...).

4.4 Možnosti sportování a volnočasových aktivit v Kyjově

Kyjov je pro náš region centrem kultury i sportu, proto bych uvedl výčet alespoň několika největších sportovních klubů a organizací věnujících se volnočasovým aktivitám.

Mezi největší, byť v tomto případě nespportovní, patří zcela jednoznačně ZUŠ (Základní umělecká škola) s více než 550 žáky v oborech hudebních, tanečních, výtvarných a dramatických, a folklórní soubory Kyjovánek a Kyjovánek II. s celkem 220 členy. Další kroužky s uměleckým a tvůrčím, ale i sportovním zaměřením jsou sdruženy pod vedením DDM (Dům dětí a mládeže) Kyjov, který uvádí více než 550 členů. Následují sportovní oddíly sdružené pod hlavičkou TJ Jiskra Kyjov – zde je nejpočetnější basketbal, a samostatné sportovní kluby – fotbalový, atletický, florbalový, hokejbalový, tenisový, karate a další. Mezi nejmladší samostatné sportovní kluby patří Karate klub Kyjov, který vznikl v roce 2005, a v současnosti má 90 členů, převážně dětí.

Repertoár sportovních aktivit vhodných pro děti a mládež je široký, každý jedinec si může vybrat sportovní odvětví, které mu vyhovuje po fyzické i psychické stránce. Zde bych chtěl zdůraznit úpolové sporty, které kladou důraz nejen na rozvoj síly a vytrvalosti, ale také celkovou koordinaci těla. Umožňují jedincům vybití přebytečné energie, ale zejména naučí cvičence zvládat agresivitu a uplatňovat sebekázeň. V současné době se staly módními bojové sporty pocházející z Dálného východu, jejichž obecná oblíbenost, dle mého názoru, pramení zejména z časté prezentace bojových scén v akčních filmech. Častěji než název bojové sporty se však používá pojem bojová umění, který je dle mého názoru přesnější a více zdůrazňuje výchovné aspekty těchto aktivit.

„Termín umění naznačuje, že se v nich jedná o některé zvláštní principy, společné pro různé formy aktivit.... Pokud se jedná o zdokonalení člověka, je možné ho dosáhnout stejně tak lukostřelbou jako činností jiného druhu, avšak za předpokladu, že k ní člověk správně přistupuje a skutečně usiluje o své všemožné zlepšení.“ (Fojtík, 2006, s. 13)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍLE, METODY VÝZKUMU A STANOVENÍ HYPOTÉZ

Jak vlastně mládež tráví svůj volný čas? Má sama mládež zájem o volnočasové aktivity, nebo jen chodí do kroužků podle přání rodičů? Existuje šikana i na základních školách v našem regionu, nebo se nás to netýká?

Vzhledem zaměření diplomové práce na využití volného času jsem provedl kvantitativní výzkum mezi žáky 9. tříd ZŠ v Kyjově a věkově odpovídajícími členy sportovních klubů v kyjovském regionu. Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaký způsob trávení volného času současná mládež preferuje nejčastěji, zda aktivně sportují, a jací činitelé ovlivňují způsob trávení volného času. Také bych chtěl zjistit současný stav šikany a užívání drog na základních školách v Kyjově. Rovněž mne zajímá otázka, zda tímto výzkumem lze ověřit tvrzení, že existuje vzájemná souvislost mezi volnočasovými aktivitami a delikventním chováním u dětí a mládeže.

Pro výzkum jsem zvolil metodu kvantitativní, formou dotazníku, který je uveden v příloze č. 1. Tato metoda umožňuje získání většího množství empirických dat.

„Filozofickým základem kvantitativního výzkumu je existence jedné objektivní reality, vnějšího světa, který nezávisí na našich citech a přesvědčení. To je vlastně hledisko logického pozitivismu. Ideálem jsou přírodní vědy se svým přesným a nestranným pohledem na jevy a vybroušenými výzkumnými metodami.“ (Gavora, 2010, s. 37)

Výhodou kvantitativního výzkumu je přehlednost, stručnost a možnost dosáhnout souhrnných výsledků. Na druhou stranu hrozí, že vysoká míra abstrakce může vést ke zjednodušení skutečností.

„Při dotazníkových výzkumech obvykle stačí rozsah 100 respondentů.“ (Gavora, 2010, s. 67)

Při projektování výzkumu jsem si stanovil výzkumné otázky – Jak děti tráví svůj volný čas? Navštěvují jeden či více zájmových kroužků? Kouří, požívají alkohol a užívají drogy? Setkávají se s šikanou? Jaký mají názor na význam aktivních volnočasových aktivit v prevenci kriminality? Na základě těchto otázek jsem vypracoval dotazník. Dotazník obsahuje v úvodní části vysvětlení účelu a cílů dotazníku, zde jsem požádal respondenty o pravdivé a objektivní odpovědi na otázky, a zaručil anonymitu. V úvodní části byly re-

spondentům předloženy faktografické otázky týkající se věku, pohlaví a rodiny dotazovaných. Následných 18 otázek je zaměřených na využití volnočasových aktivit, z nichž pět je uzavřených s možností odpovědi ANO – NE, jedna otázka je uzavřená s možností variabilních odpovědí a zbývající jsou polouzavřené s nabídkou variabilní odpovědi a možností doplnění jiné varianty. Otázky byly voleny tak, aby byly stručné, srozumitelné a jednoduché. Otázky č. 16-18 odpovídají svým obsahem otázkám z již provedeného výzkumu šikany (Moudrá, 2006), a byly účelově použity ke zjištění současného stavu.

Na základě teoretických poznatků a vlastních zkušeností jsem formuloval následující hypotézy:

- H1.** Děti tráví nejvíce volného času u počítače nebo TV.
- H2.** Většina dětí navštěvuje pravidelně více než jeden zájmový kroužek.
- H3.** Více než polovina dětí se již seznámila s kouřením, alkoholem.
- H4.** Více než polovina dětí se již seznámila s drogou (návykovou látkou).
- H5.** Více než polovina dětí se setkala s šikanou.
- H6.** Děti se domnívají, že aktivní způsob využívání volného času snižuje výskyt delikventního jednání.

5.1 Výběr respondentů

Cílovou skupinou výzkumu jsou žáci 9. tříd základních škol v Kyjově. Vzhledem k velikosti výběrového souboru se nejedná o reprezentativní vzorek populace, závěry výzkumu tedy nelze vztahovat na celou populaci. Děti nejsou pouze z Kyjova, ale část dojíždí na II. stupeň ZŠ z okolních vesnic. Soubor respondentů jsem záměrně omezil na 9. třídy ZŠ, protože se jedná o déle fungující kolektivy, s bydlištěm v jedné spádové oblasti, a rovněž školní i mimoškolní podmínky jsou velmi podobné. Zde bylo dotazováno celkem 100 dětí ve věkovém rozmezí 14 -16 let. Jako druhý výběrový soubor respondentů jsem zvolil členy sportovních klubů v Kyjově (fotbal, basketbal, karate, florbal a ZUŠ Kyjov), z nichž jsem vybral žáky odpovídající věkem cílové skupině, počet respondentů v této skupině jsem opět zvolil 100.

V září 2014 jsem provedl tzv. předvýzkum - navržený dotazník jsem nejdříve zadal 15 respondentům pro ověření, zda jsou otázky jednoznačně formulovány. Na základě jejich připomínek jsem dotazník upravil do podoby, která byla rozdána respondentům.

5.2 Vlastní výzkum

Výzkum samotný byl proveden v průběhu měsíce října 2014. Bylo rozdáno celkem 250 ks dotazníků, z nichž se vrátilo 211 ks. Z tohoto množství vrácených dotazníků však bylo 9 ks vyřazeno, jelikož některé dotazníky nebyly úplné. Ve druhé skupině dotazovaných jsem náhodným výběrem (vyřazením dvou dotazníků) omezil počet respondentů na 100.

Vyhodnocení jednotlivých otázek jsem pro lepší přehlednost provedl více způsoby - slovně, tabulkově a graficky. Počet odpovědí v jednotlivých souborech je vždy uveden v tabulce, následné grafy znázorňují procentuální přepočty.

Celkově bylo vyhodnoceno 100 ks dotazníků respondentů ze ZŠ J.A. Komenského (soubor I.), a 100 ks dotazníků ze sportovních klubů a ZUŠ v Kyjově (soubor II.).

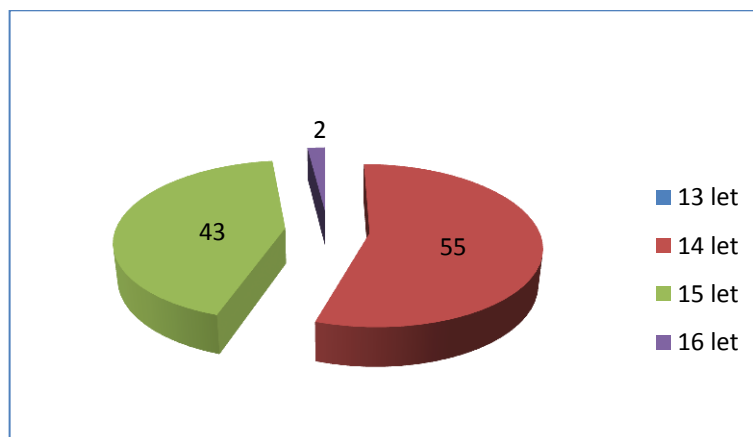
Otázky č. 1, 2 a 3 obsahovaly tzv. tvrdá data, konkrétně pohlaví, věk a úplnost rodiny.

V první skupině bylo osloveno 52 chlapců a 48 děvčat, ve druhé skupině respondentů se nacházelo 54 chlapců a 46 děvčat.

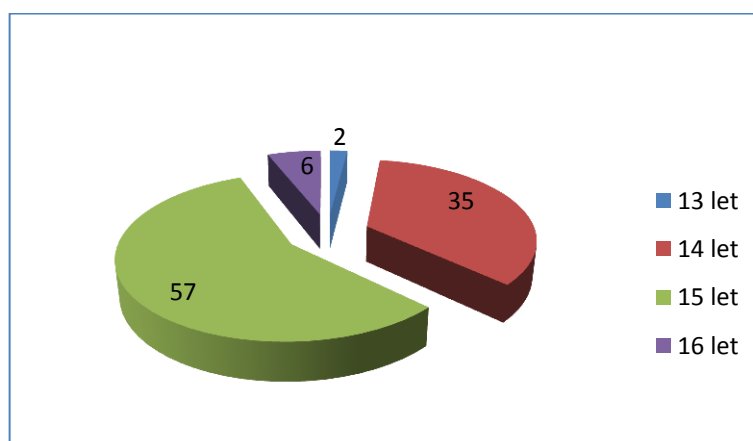
Tab.č.3 – Věkové složení respondentů

Věk	13 let	14 let	15 let	16 let
Soubor I.	0	55	43	2
Soubor II.	2	35	57	6

Graf č. 3 Věkové složení respondentů souboru I.

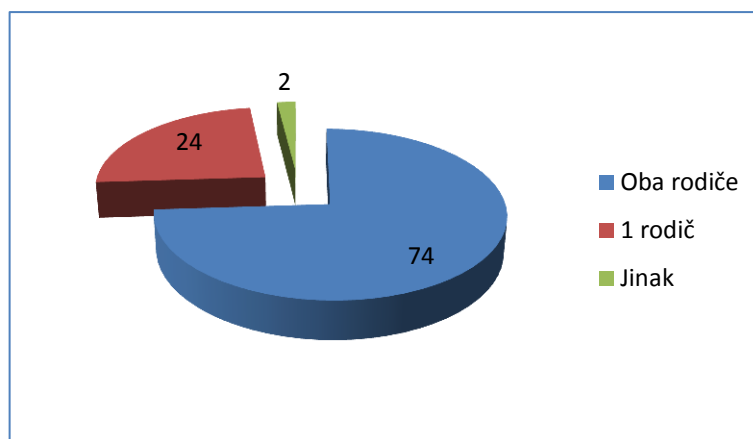
Graf č. 4 Věkové složení respondentů souboru II.

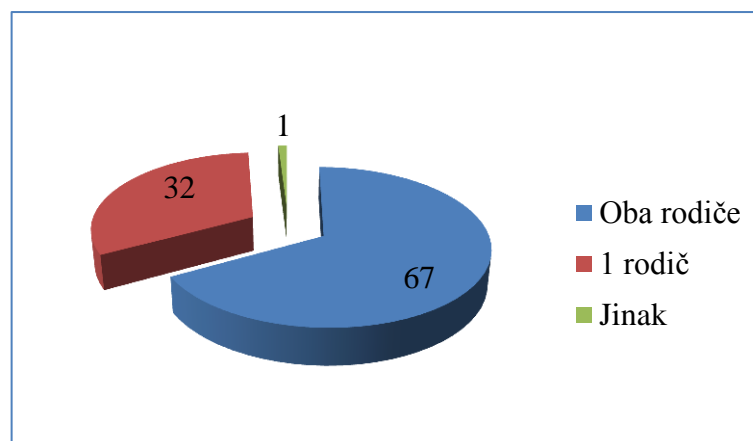
Tab.č.4 Úplnost rodiny

Rodina	Oba rodiče	1 rodič	Jinak
Soubor I.	74	24	2
Soubor II.	67	32	1

Graf č. 5 Úplnost rodiny v souboru I.

Graf č. 6 Úplnost rodiny v souboru II.

V obou výběrových souborech převažovala mládež ve věku 14-15 let, žijící v úplné rodině, procentuálně s vyšším podílem chlapců (106:94). V neúplné rodině žije méně než jedna třetina respondentů, a pouze tři respondenti (1,5%) uvedli život bez rodičů.

Otázka č. 4 Jak trávíš svůj volný čas? (Označ pořadí činností známkou 1-5 jako ve škole podle četnosti činností)

- a) sledováním televize
- b) hry na počítači (i herní konzoly, smartphony, tablety...)
- c) venku s kamarády
- d) hudbou - aktivně
- e) sportem – aktivně

Tab.č. 5 Preference aktivit v souboru I.

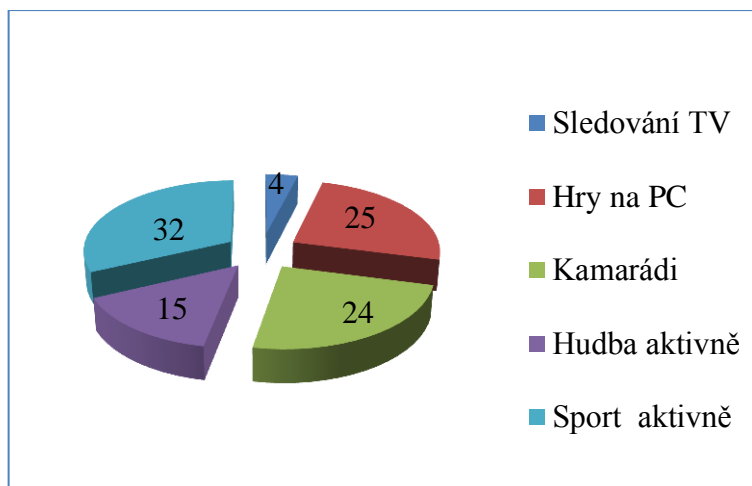
Výběrový soubor I.	Pořadí 1.	Pořadí 2.	Pořadí 3.	Pořadí 4.	Pořadí 5.
Sledování televize	4	14	20	35	27
Hry na počítači	25	21	15	22	17
Venku s kamarády	24	27	26	11	12
Hudba - aktivně	15	21	14	22	28
Sport – aktivně	32	17	25	10	16

Tab.č. 6 – Preference aktivit v souboru II.

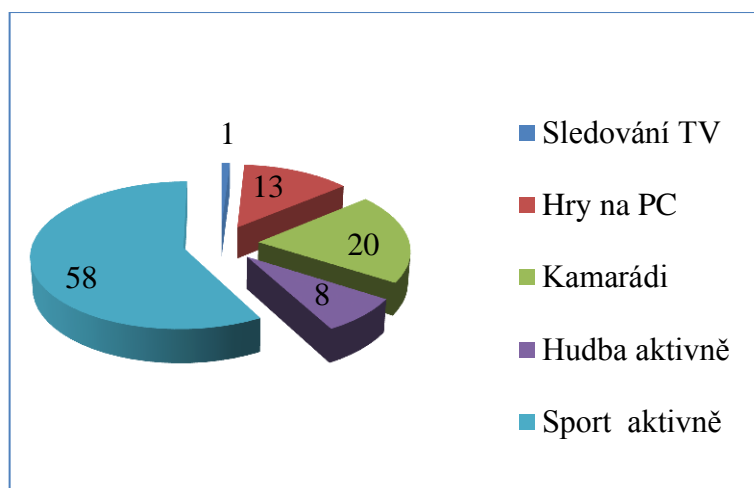
Výběrový soubor II.	Pořadí 1.	Pořadí 2.	Pořadí 3.	Pořadí 4.	Pořadí 5.
Sledování televize	1	6	30	42	21
Hry na počítači	13	33	20	24	10
Venku s kamarády	20	23	29	11	17
Hudba - aktivně	8	10	7	23	52
Sport – aktivně	58	28	14	0	0

U této otázky bylo umožněno seřadit uvedené aktivity podle četnosti činností, kdy nejčastější činnost byla označena 1, nejméně častá 5. V obou skupinách respondentů byla nejčastější odpověď *Sport* (32:58), druhá nejčastější *Hry na počítači* a *Venku s kamarády* (24:20). Naopak za nejméně preferovanou činnost uvedlo *Hudba aktivně* (28:52) respondentů a *Sledování TV* (27:21) respondentů.

Graf. č. 7 Preference aktivit v souboru I

Graf. č. 8 Preference aktivit v souboru II.

Při porovnání údajů týkajících se preferovaných činností u obou skupin je zřetelný předpokládaný rozdíl mezi souborem I. a souborem II. v oblasti aktivního sportu. Poměrně nečekaným výsledkem bylo to, že pouze 1 respondent ze souboru II. označil *Sledování TV* jako upřednostňovanou aktivitu. Kategorie *Hry na PC* a *Kamarádi* vykazují obdobné výsledky.

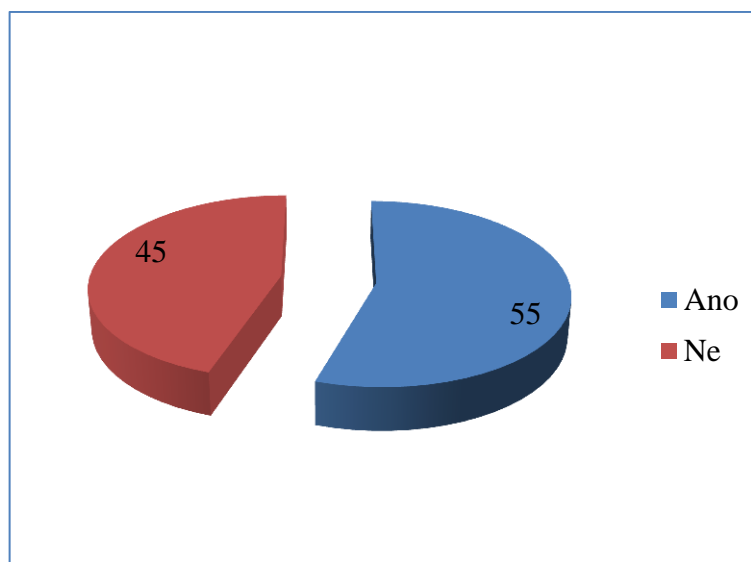
Otázka č. 5 Ve volném čase aktivně sportuji.

U této otázky mohli respondenti volit mezi odpovědi Ano a Ne.

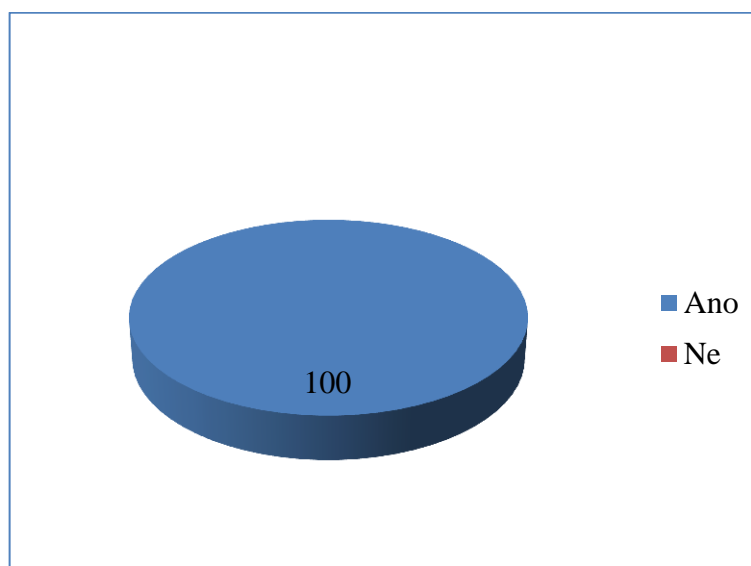
Tab. č. 7 Aktivní sport

Sport	Ano	Ne
Výběrový soubor I.	55	45
Výběrový soubor II.	100	0

Graf č. 9 Aktivní sport v souboru I.

Graf č.10 Aktivní sport v souboru II.

Aktivní sport uvedlo 55 respondentů z první skupiny – konkrétně to bylo 31 chlapců (jedná se o téměř 60%) a 24 děvčat (40%), a samozřejmě všichni respondenti ze souboru II. Vysoký procentuální výsledek v souboru I. je dle mého názoru možno přičítat široké paletě nabídky sportovních aktivit v městě Kyjově.

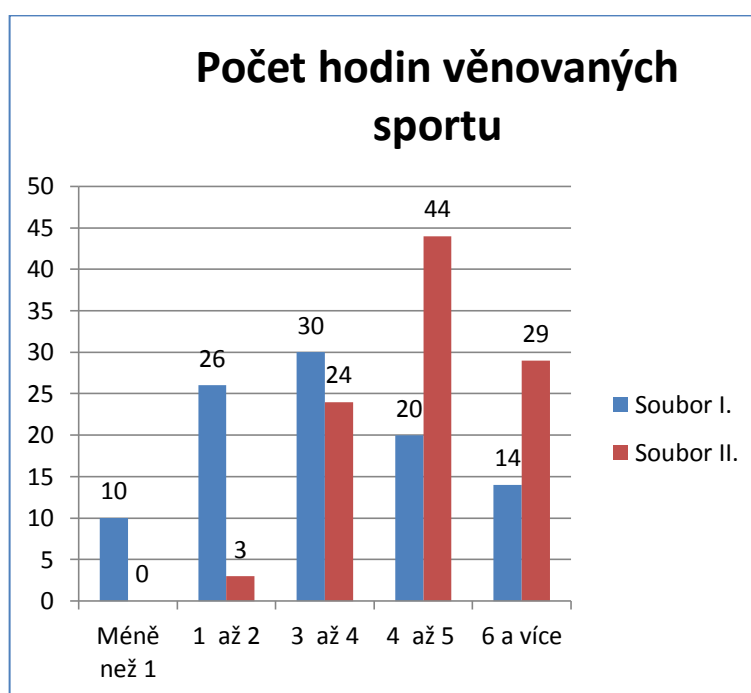
Otázka č. 6 Kolik volného času věnuješ během týdne sportovní činnosti?

Respondenti měli na výběr škálu hodnot, rozdělenou na 0-1, 1-2, 2-3,4-5,6 a více.

Tab. č. 8 Počet hodin věnovaných sportovní činnosti týdně

Počet hodin	0-1	1-2	3-4	5-6	6 a více
Výběrový soubor I.	10	26	30	20	14
Výběrový soubor II.	0	3	24	44	29

Graf č. 11 Počet hodin věnovaných sportování týdně

V tomto sloupcovém grafu lépe vynikne rozdíl mezi oběma soubory respondentů – v první skupině méně než 1 hodinu týdně věnuje sportu každý desátý respondent, 1-2 hodiny týdně sportuje taktéž každý čtvrtý dotázaný, z druhé skupiny tuto možnost zvolili tři respondenti. Nejčastější odpovědí v první skupině bylo 3-4 hodiny sportování týdně, což

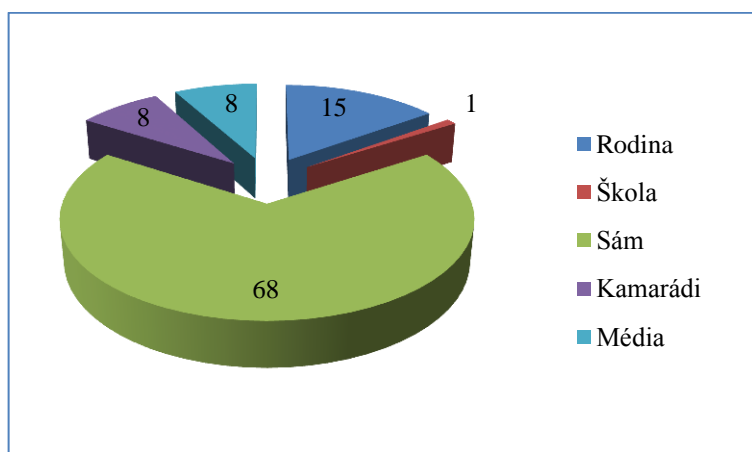
odpovídá dvěma tréninkovým jednotkám – tuto možnost volilo 30% respondentů souboru I, a 24% respondentů druhé skupiny. Ve druhé skupině byla nejčastější volbou s 44% možnost 4-5 hodin a více než 6 hodin týdně uvedlo 14% z první skupiny, a 29% z druhé skupiny. Tyto výsledky souvisí a korespondují s otázkou č. 8, kdy více než polovina respondentů uvádí více aktivit.

Otázka č. 7 Kdo nejvíce Tě motivuje k vlastnímu sportování?

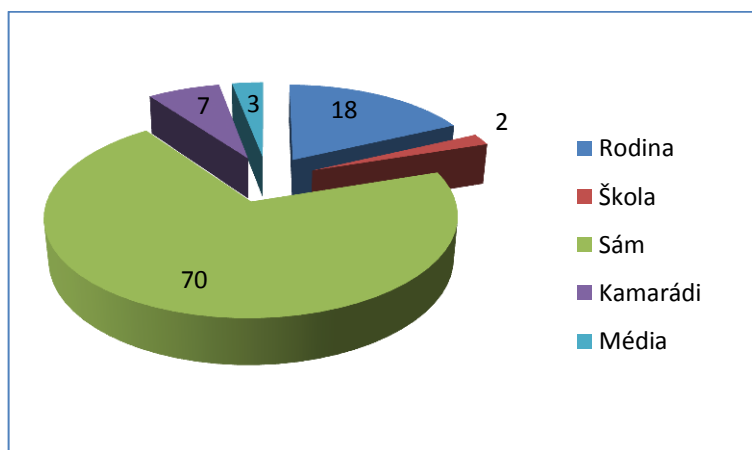
Tab. č. 9 Motivace ke sportu

Motivace	Rodina	Škola	Sám	Kamarádi	Média
Výběrový soubor I.	15	1	68	8	8
Výběrový soubor II.	18	2	70	7	3

Graf č. 12 Motivace ke sportu v souboru I.

Graf č. 13 Motivace ke sportu v souboru II.

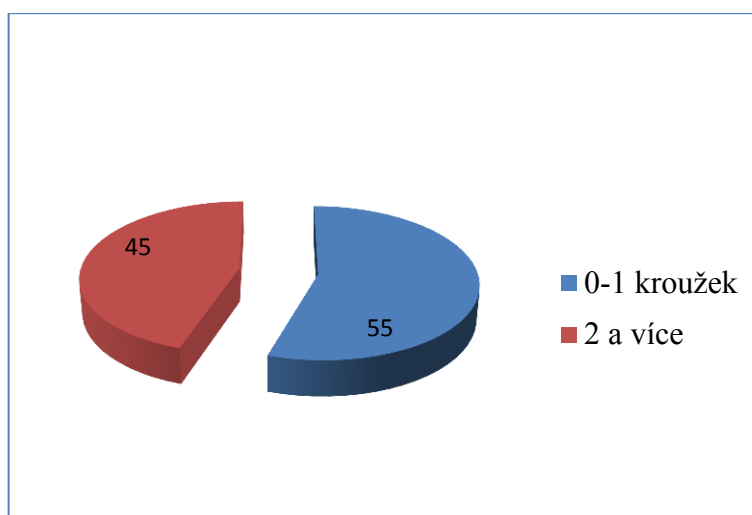
V oblast motivace ke sportu v první skupině převažovala odpověď *Sám* s 68%, odpovědi *Rodina* a *Kamarádi* byly zastoupeny ve stejném poměru 8%. Ve druhé skupině odpověď *Sám* převažovala s 70% a 18% tvořila odpověď *Rodina*. Nejméně odpovědi získala varianta *Škola* (1:2) a *Média* (8:3).

Otázka č. 8 Ve volném čase navštěvuji více než jeden zájmový kroužek.

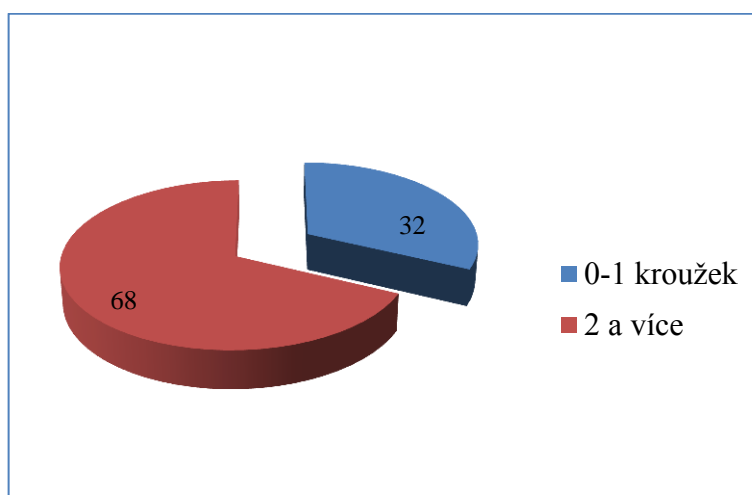
Tab. č. 10 Počet zájmových kroužků

Více kroužků	Ano	Ne
Výběrový soubor I.	45	55
Výběrový soubor II.	68	32

Graf č. 14 Více zájmových kroužků v souboru I.

Graf č. 15 Více zájmových kroužků v souboru II.

Na tuto otázku odpovědělo *Ano* celkem 45 respondentů z první skupiny, ale projevil se zde výrazně rozdíl mezi chlapci a dívkami (17:28), oproti 68% kladných odpovědí z druhé skupiny.

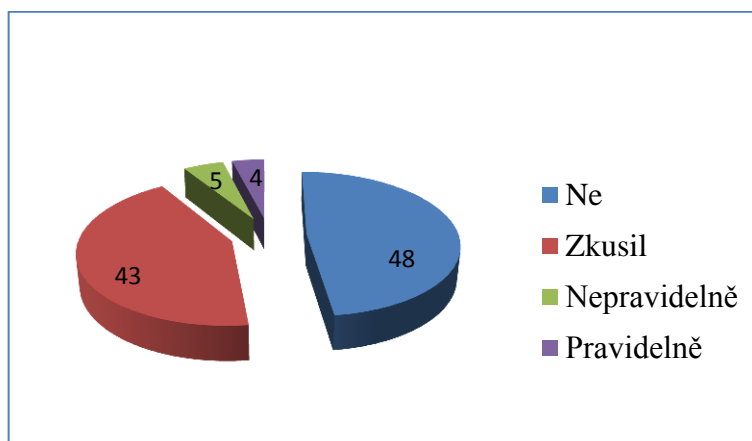
Otázka č. 9 Kouříš cigarety?

Respondenti měli možnost výběru odpovědí *Ne*, *Zkusil jsem, ale nepokračuji*, *Nepravidelně kouřím* a *Pravidelně kouřím*.

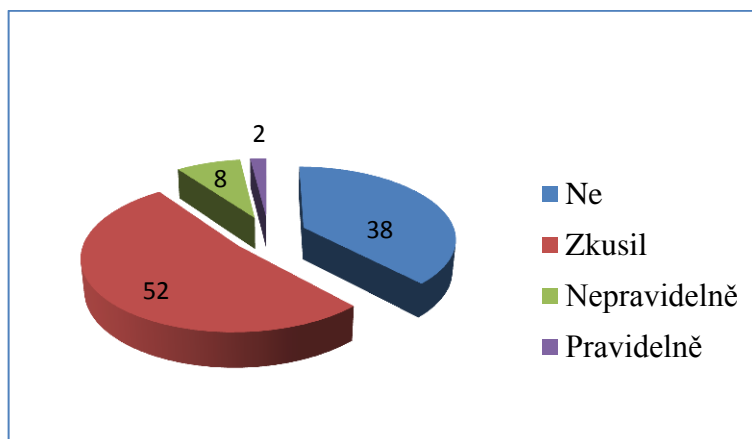
Tab. č 11 - Kouření cigaret

Cigarety	Ne	Zkušenosť	Nepravidelně	Pravidelně
Výběrový soubor I.	48	43	5	4
Výběrový soubor II.	38	52	8	2

Graf č. 16 Zkušenosť s kouřením cigaret v souboru I.

Graf č. 17 Zkušenosť s kouřením cigaret v souboru I.

Kouření cigaret nikdy nezkusilo 48% respondentů souboru I, a 38% respondentů souboru II. Vysoké procento dotázaných v obou skupinách (43:52) přiznává, že kouření cigaret vyzkoušeli, ale nepokračovali v tom. Nepravidelné kouření uvedlo 5 respondentů souboru I. a 8 dotázaných v souboru II (zde mohl ovlivnit výsledek o málo vyšší věkový průměr respondentů). Pravidelné kouření cigaret, tedy několikrát týdně, přiznali 4 dotázaní z první skupiny a v druhé skupině jsou 2 pravidelní kuřáci.

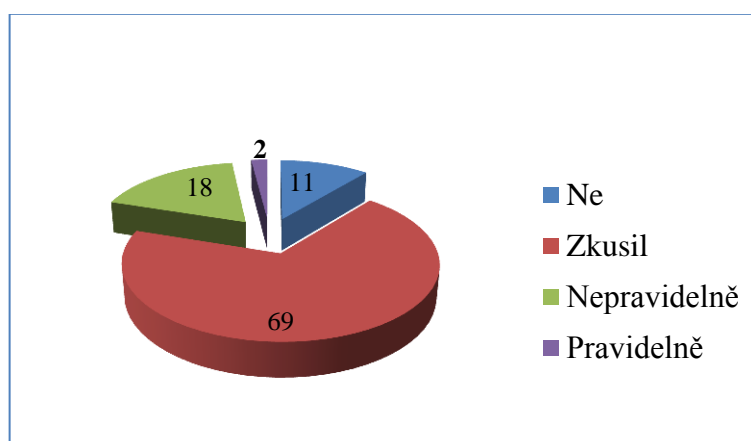
Otázka č. 10 Piješ (ochutnal jsi) alkohol (včetně piva)?

Respondenti měli možnost výběru odpovědí *Ne*, *Zkusil jsem, ale nepokračuji*, *Nepravidelně požívám alkohol, jaký* a *Pravidelně požívám alkohol, jaký*.

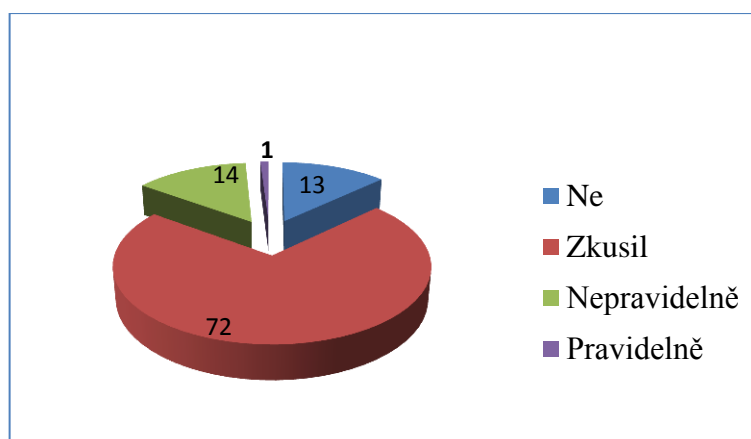
Tab. č. 12 Zkušenost s alkoholem

Alkohol	Ne	Zkušenost	Nepravidelně	Pravidelně
Výběrový soubor I.	11	69	18	2
Výběrový soubor II.	13	72	14	1

Graf č. 18 Zkušenost s alkoholem v souboru I.

Graf č. 19 Zkušenost s alkoholem v souboru II.

Na tuto otázku nejvyšší počet procent v obou skupinách získala odpověď *Ne, ale již jsem vyzkoušel* – v obou skupinách více než dvě třetiny respondentů. Zkušenost uváděli respondenti zejména s pivem a vínem, asi čtvrtina vyzkoušela i tvrdý alkohol. Žádnou zkušenost s alkoholem uvedlo pouze 11% souboru I. a 13% souboru II., což je podobný výsledek. Alarmující je odpověď dvou dotázaných z první skupiny a jednoho respondenta z druhé skupiny, kteří uvedli pravidelné pití alkoholu, tedy několikrát týdně. Ve všech těchto případech se jednalo o pivo a víno, tvrdý alkohol požívaný pravidelně neuvedl žádný z respondentů.

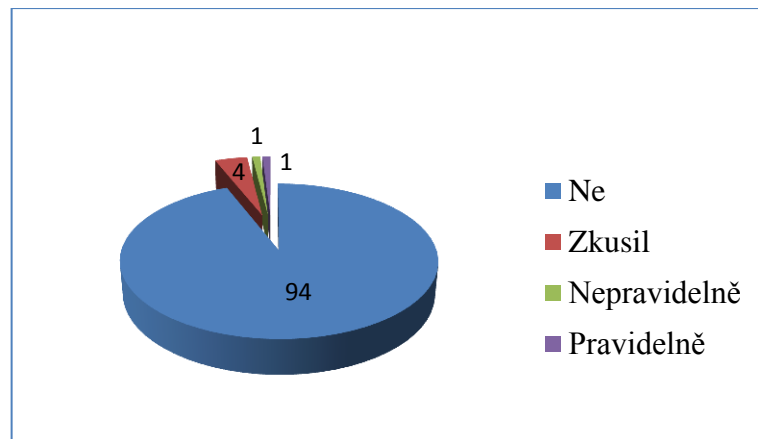
Otázka č. 11 Užíváš jiné návykové látky – drogy?

Respondenti zde měli možnost výběru odpovědí *Ne, Zkusil jsem, ale nepokračuji, Nepravidelně požívám drogy, jaké a Pravidelně požívám drogy, jaké*

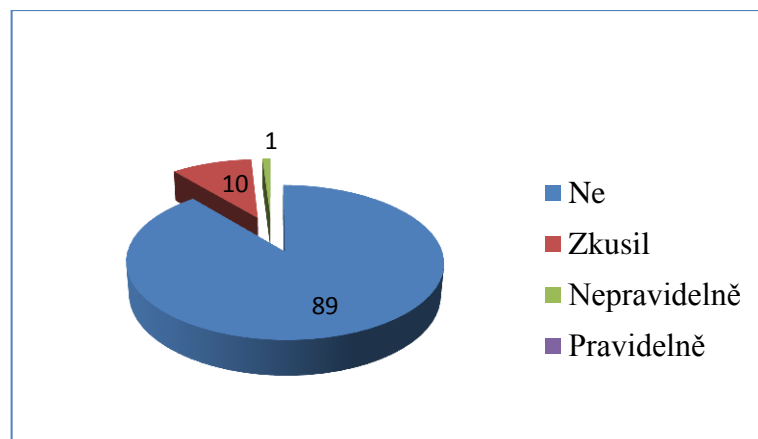
Tab. č. 13 Zkušenosti s drogou

Drogy	Ne	Zkušenost	Nepravidelně	Pravidelně
Výběrový soubor I.	94	4	1	1
Výběrový soubor II.	89	10	1	0

Graf č. 20 Zkušenost s drogou v souboru I

Graf č. 21 Zkušenost s drogou v souboru II.

V první skupině byla nejčastější odpovědí *Ne* s 94% odpovědí, zatímco ve druhé skupině takto odpovědělo cca. 89% respondentů. Odpověď *Ne, ale vyzkoušel jsem* byla v souboru I. uvedena v 4%, zato v souboru II. byla nejčastější odpovědí s 10%. Nepravidelné užívání drogy uvedl 1 dotazovaný v souboru I a jeden v souboru II. V souboru I se objevila jedna odpověď *Pravidelně*, v souboru II takto neodpověděl nikdo. Ve všech případech požívání drog a zkušenost s drogou uvedli respondenti pouze marihuanu, tvrdé drogy neuváděl nikdo.

Otázka č. 12 Pokud již máš zkušenost s drogou, uveď :

a) Věk, kdy jsi se s drogou poprvé setkal :

b) Osoba, která setkání s drogou umožnila (kamarád, sourozenec, cizí osoba)

Tab. č. 14a) – První setkání s drogou

Věk	Do 13 let	14 let	15 let	16 let a více
Soubor I.	2	3	1	0
Soubor II.	2	3	6	0

Tab.č. 14b) – Osoba, která setkání s drogou umožnila

Osoba	Kamarád	Sourozenec	Cizí osoba
Soubor I.	6	0	0
Soubor II.	10	1	0

Respondenti, kteří uvedli v předchozí otázce zkušenost s drogou, shodně označili s výjimkou jednoho respondenta odpověď *a) Kamarád* jako zprostředkovatele setkání s drogou. V posledním případě byl jako zprostředkovatel označen *Sourozenec*.

Otázka č.13 Užívá některý z tvých kamarádů (spolužáků) návykové látky – drogy?

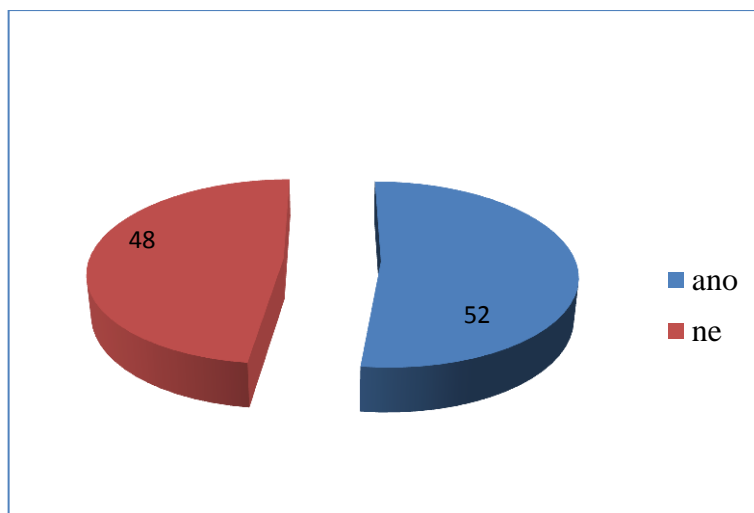
a) ne, žádný z mých kamarádů neužívá drogy

b) ano, znám někoho z mých vrstevníků, kdo drogy užívá

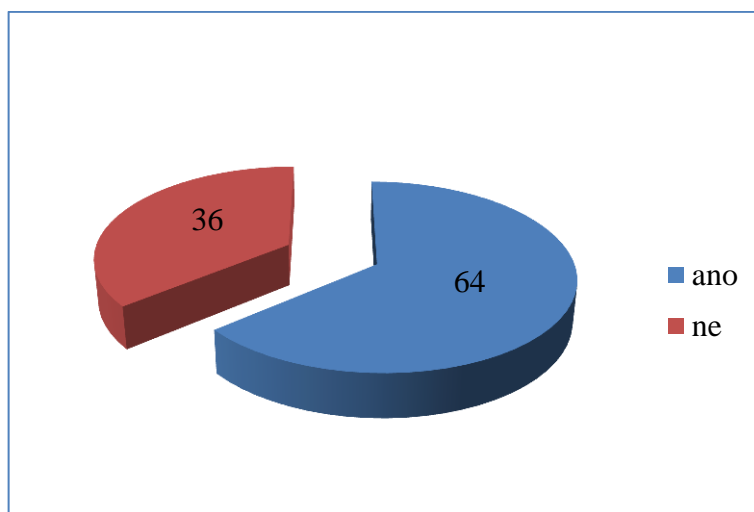
Tab. č. 15 Užívání drog v okolí respondenta

Užívání drog v okolí	Ano	Ne
Výběrový soubor I.	52	48
Výběrový soubor II.	64	36

Graf č. 22 Užívání drog v okolí respondenta - soubor I.

Graf č. 23 Užívání drog v okolí respondenta - soubor II.

V obou souborech převažovaly odpovědi *Ano*, ale výrazně (o 14%) byla tato odpověď častější v souboru II. Osobně si tento výsledek vysvětluji jako důsledek vyššího počtu sociálních kontaktů dané skupiny.

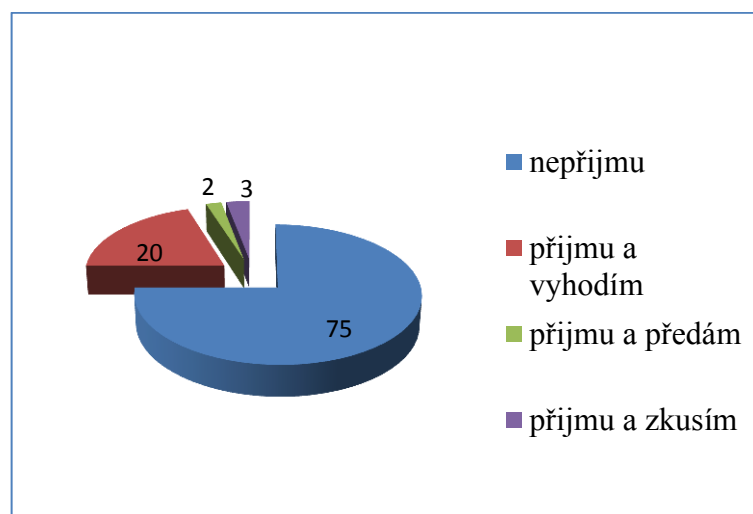
Otázka č. 14 Pokud by Ti někdo nabídl drogu, tak by jsi reagoval :

- a) nepřijmu ji
- b) přijmu ji a pak ji vyhodím
- c) přijmu ji a dám někomu, kdo drogu užívá
- d) přijmu ji a sám ji vyzkouším

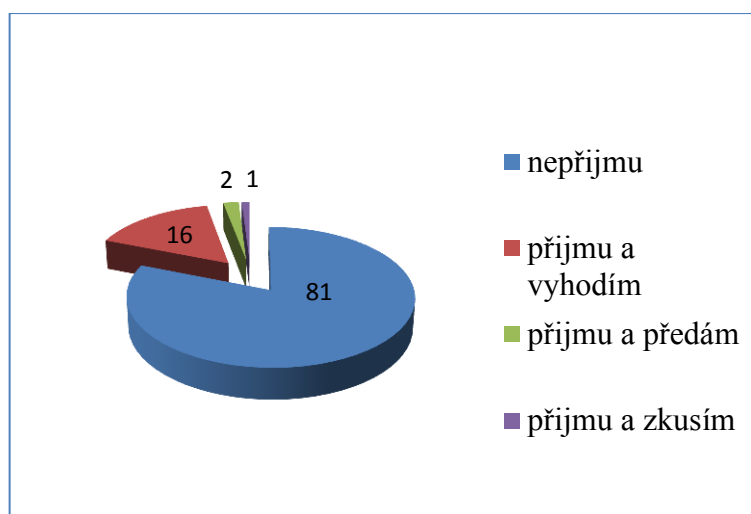
Tab. č. 16 Reakce na nabídnutí drogy

Reakce	Nepřijmu	Přijmu a vyhodím	Přijmu a předám	Přijmu a zkusím
Výběrový soubor I.	75	20	2	3
Výběrový soubor II.	81	16	2	1

Graf č. 24 Reakce na nabídnutí drogy v souboru I.

Graf č. 25 Reakce na nabídnutí drogy v souboru II.

Na tuto otázku v obou skupinách převládaly odpovědi *Nepřijmu* (75:81) a následovala odpověď *Přijmu a vyhodím* (20:16). *Přijmu a předám* uvedli v každém souboru dva respondenti, a variantu *Přijmu a zkusím* uvedli 3 respondenti v souboru I a jeden respondent v souboru II.

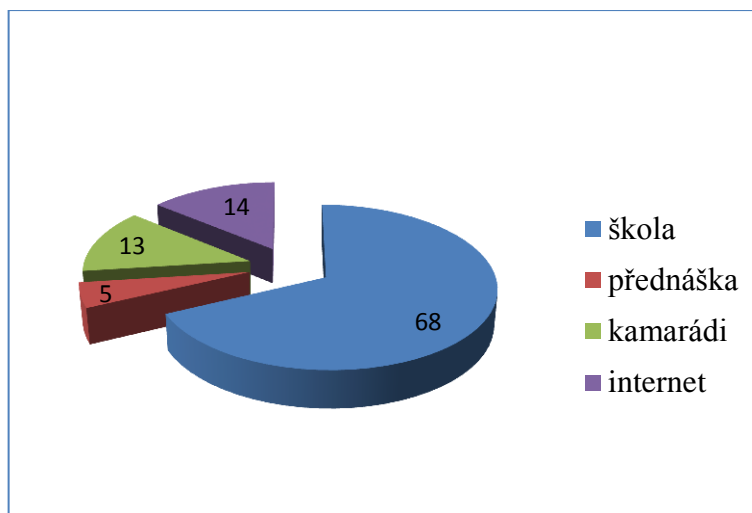
Otázka č. 15 Informace o návykových látkách – drogách – jsi získal (a)

- a) ve škole
- b) na přednáškách
- c) od kamarádů
- d) z internetu

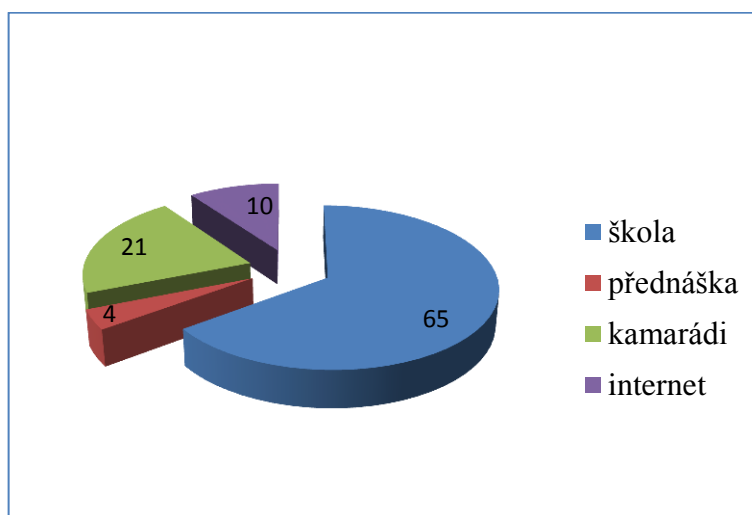
Tab. č. 17 Získávání informací

Informace	Škola	Přednáška	Kamarádi	Internet
Výběrový soubor I.	68	5	13	14
Výběrový soubor II.	65	4	21	10

Graf č. 26 Získávání informací o drogách v souboru I.

Graf č. 27 Získávání informací o drogách v souboru II.

Na tuto otázku odpověděly obě skupiny poměrně shodně, informace čerpají převážně ze školy, méně byli označeni kamarádi a internet. Možnost *Přednáška* zvolilo pouze cca. 5% respondentů.

Otázka č. 16 - Byl jsi někdy svědkem šikany?

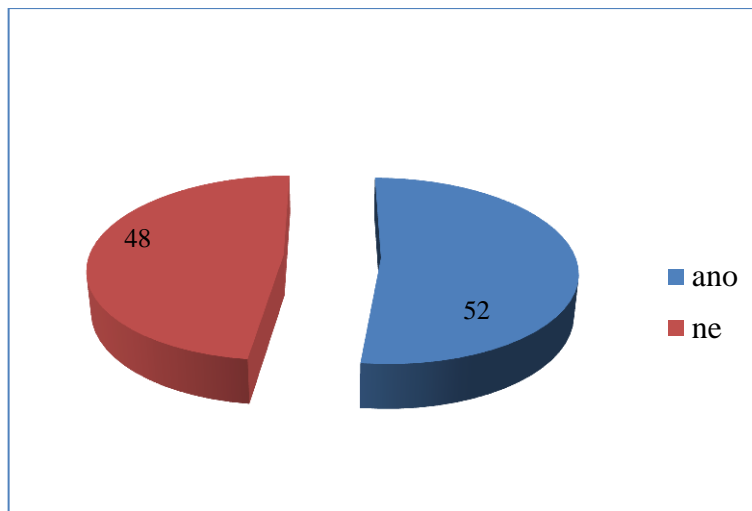
a) ano

b) ne

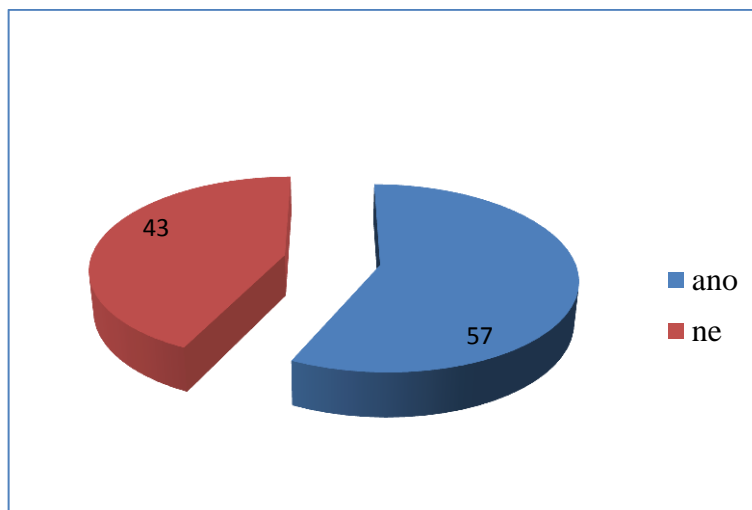
Tab. č. 18 Šikana v okolí respondenta

Šikana	Ano	Ne
Výběrový soubor I.	52	48
Výběrový soubor II.	57	43

Graf č. 28 Výskyt šikany v okolí respondenta - soubor I.

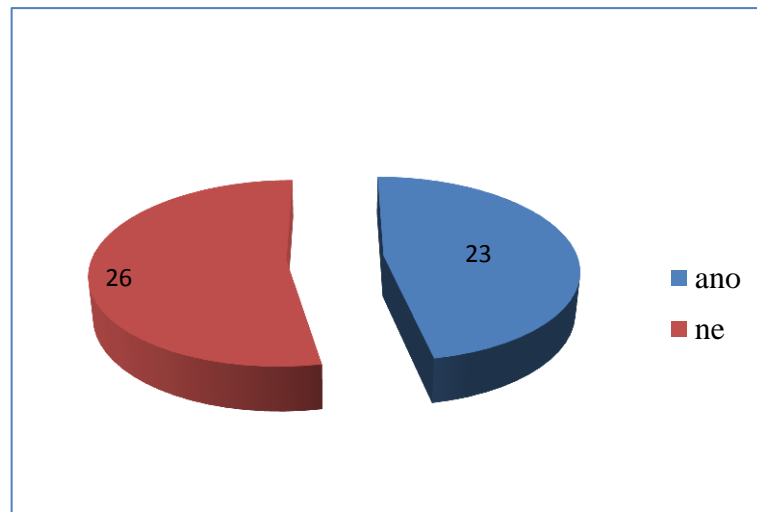

Graf č. 29 Výskyt šikany v okolí respondenta - soubor II.

V obou skupinách převažovala odpověď *Ano* (52:57). Ve výzkumu provedeném v roce 2006 byli osloveni žáci ve věku od 12 do 15 let – ve skupině 14. a 15.-letých bylo dotázáno 49 respondentů – tito odpověděli *Ano* v poměru 23:26, tedy zhruba 47% - o 5% méně než nyní.

Graf č. 30 Výskyt šikany v okolí respondenta - 2006.

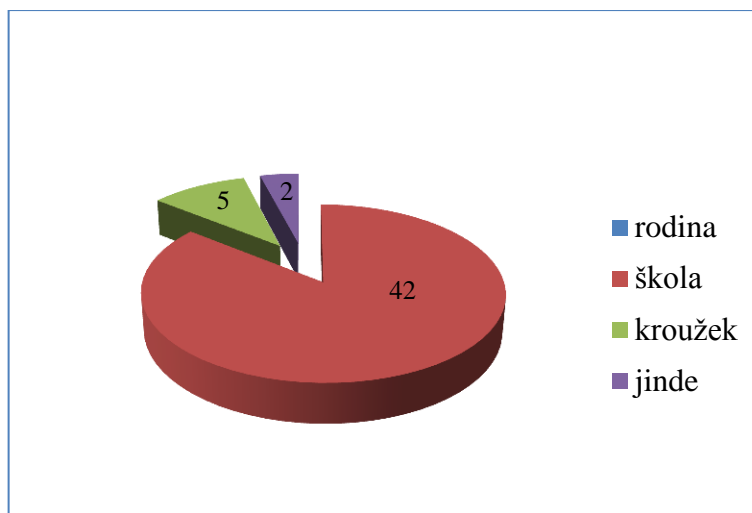
Otázka č. 17 Pokud ses setkal se šikanou, kde to bylo?

- a) v rodině
- b) ve škole
- c) ve sportovním či zájmovém kroužku
- d) jinde (uveď kde)

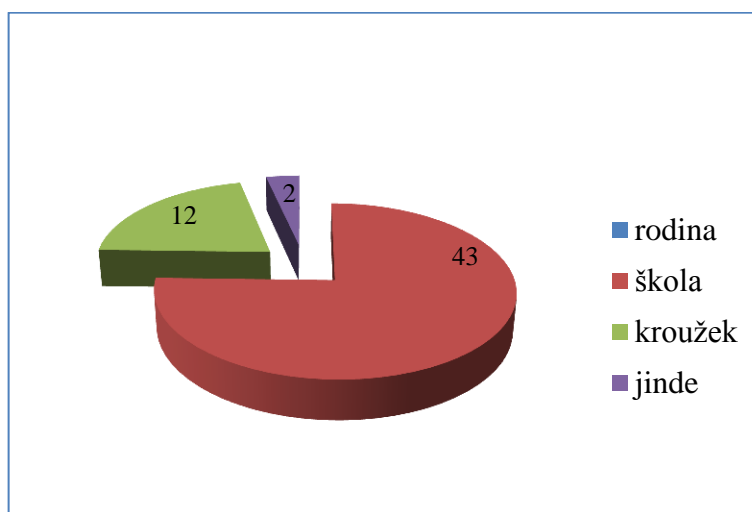
Tab. č. 19 Zkušenost s šikanou

Šikana	Rodina	Škola	Kroužek	Jinde
Výběrový soubor I.	0	42	5	2
Výběrový soubor II.	0	43	12	2

Graf č. 31 Setkání se šikanou v souboru I.

Graf č. 32 Setkání se šikanou v souboru II.

Na tuto otázku odpovídaly obě skupiny téměř shodně, soubor II s mírně vyšším počtem odpovědí u varianty *Kroužek* – o 7% více než v souboru I. V roce 2006 na tuto otázku odpovědělo kladně 34 respondentů, kdy 27 (55%) uvedlo setkání s šikanou ve škole a 7 dotazovaných (14%) na jiném místě.

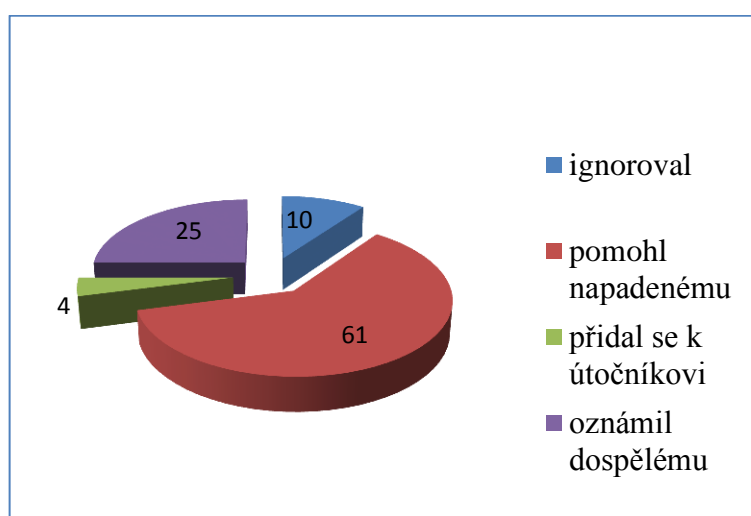
Otázka č. 18 Pokud bys byl svědkem šikany, jak by ses zachoval?

- a) nevšímal bych si toho
- b) zastal bych se oběti
- c) přidal bych se k agresorovi
- d) řekl bych to dospělému (uveď komu)

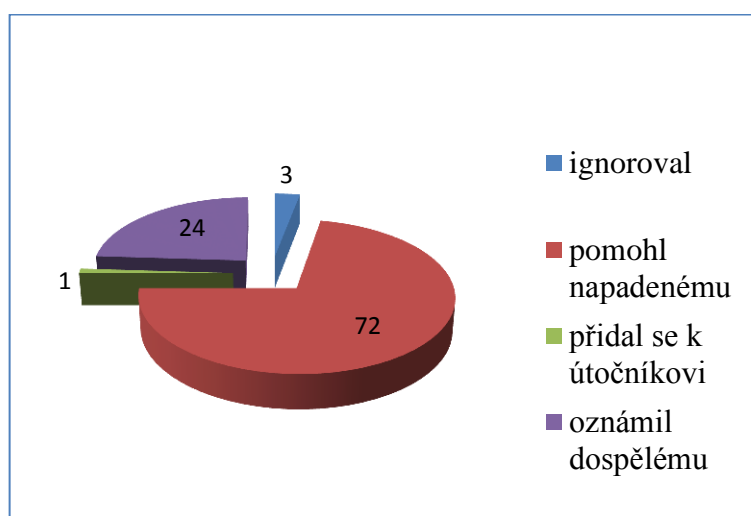
Tab. č. 20 Reakce na šikanu

Svědék	Ignoroval	Pomohl napadenému	Přidal se k útočníkovi	Oznámil dospělému
Výběrový soubor I.	10	61	4	25
Výběrový soubor II.	3	72	1	24

Graf č. 33 Reakce na šikanu v souboru I.

Graf č. 34 Reakce na šikanu v souboru II.

V otázce reakce na šikanu v obou souborech převládla odpověď *Pomohl napadenému* (61:72), a *Oznámil dospělému* (25:24). Odpověď *Ignoroval* uvedlo v souboru I deset

respondentů a v souboru II pouze tři. Rozdíl rovněž byl u odpovědi *Přidal se k agresorovi*, kdy v souboru I tuto odpověď volily 4 respondenti, v souboru II pouze jeden. V roce 2006 uvedlo 8 respondentů (16%), že by věc ignorovali, oběti by se zastalo 15 respondentů (30%) a k agresorovi by se přidal pouze jeden dotazovaný (2%), nejčastější reakcí by bylo oznámení šikany dospělé osobě jako učiteli, výchovnému poradci nebo příbuznému s 25 hlasy (51%).

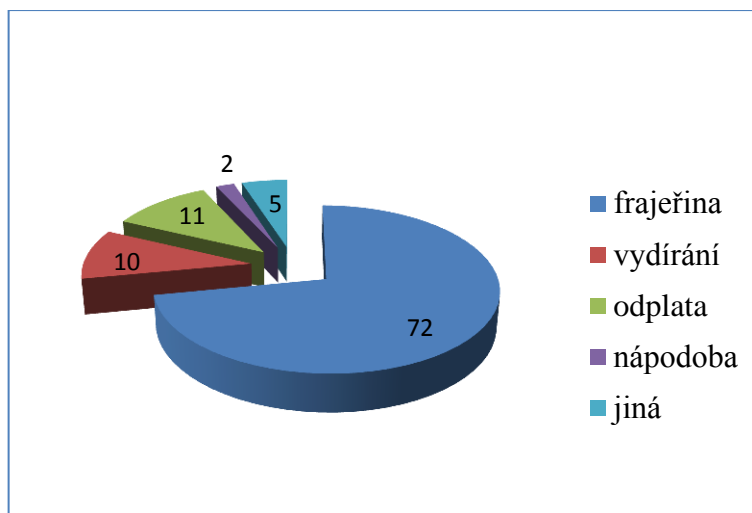
Otázka č. 19 Proč si myslíš, že k šikaně dochází?

- a) snaží se zviditelnit (z „frajeřiny“)
- b) vydírání (pro peníze, cigarety....)
- c) mstí se (snaží se oplatit vlastní šikanu)
- d) napodobování vzoru (z počítačových her, TV, filmu, rodiny ...)
- e) z jiného důvodu (uved' jakého)

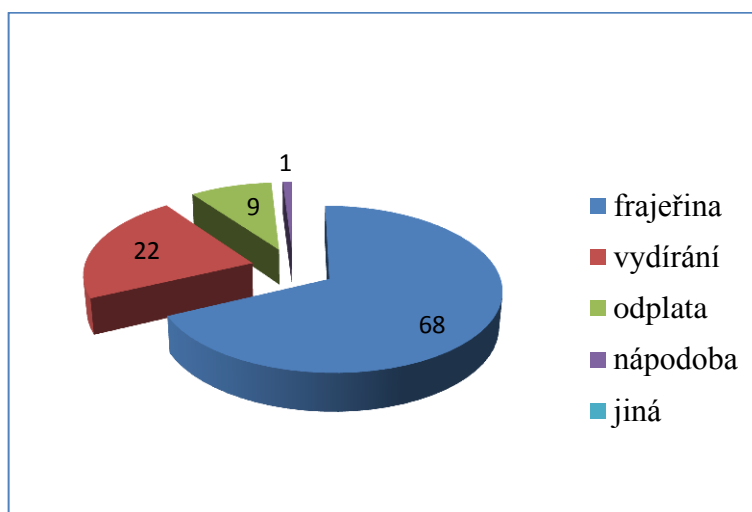
Tab. č. 21 Příčiny šikany

Příčina	Frajeřina	Vydírání	Odplata	Nápodoba	Jiná
Výběrový soubor I.	72	10	11	2	5
Výběrovýsoubor II.	68	22	9	1	0

Graf č. 35 Příčiny šikany v souboru I.

Graf č. 36 Příčiny šikany v souboru II.

V obou souborech převládla odpověď *Frajeřina* (72:68), následovaly odpovědi *Odplata* (11:9) a *Vydírání* (22:10). *Nápodoba* vzoru např. z filmů jako příčinu šikany uvedly pouze tři respondenti v obou skupinách, jiný důvod pouze pět respondentů v souboru I.

V roce 2006 na tuto otázku byla nejčastější odpověď „snaží se zviditelnit - frajeřina“ s 40 hlasy (82%), vydírání uvedlo 20 respondentů (41%), odplatu uvedlo 24 dotázaných (49%), nápodobu vzoru 12 respondentů (24%) a jiný důvod 4 respondenti (8%).

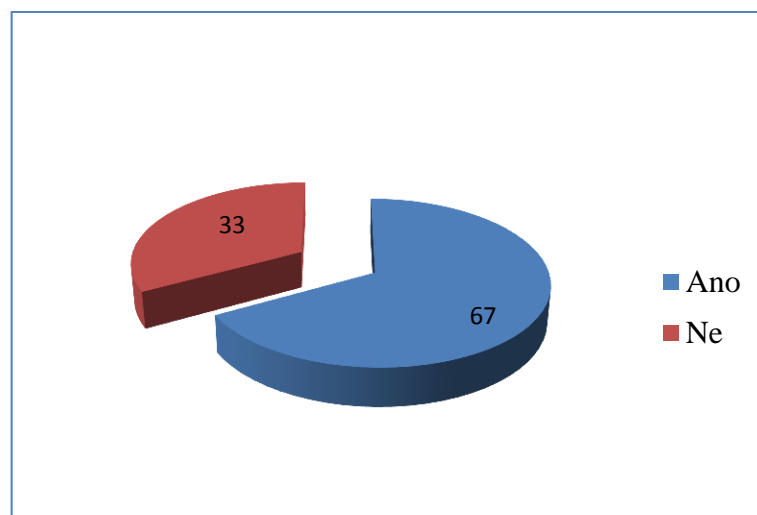
Otázka č. 20 Souhlasíš s tvrzením: „Způsob trávení volného času má vliv na páčání trestné činnosti dětí a mládeže.“

Zde byla respondentům nabídnuta možnost odpovědět Ano/ Ne.

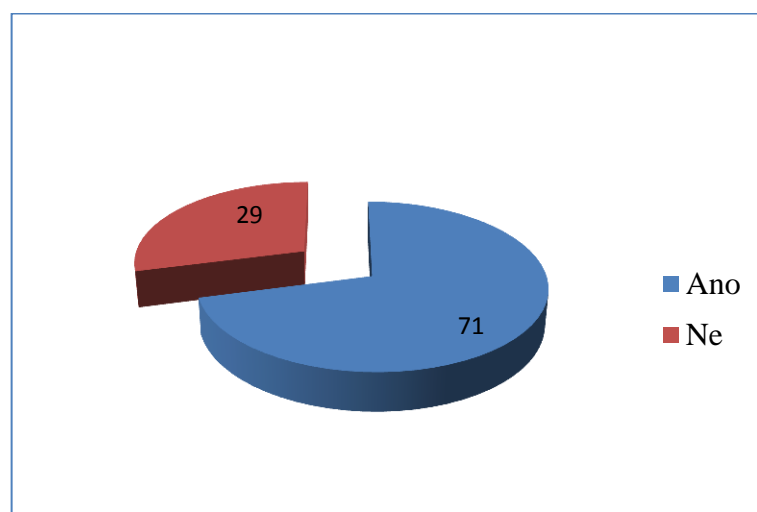
Tab. č. 22 Souvislost volného času a kriminality

Prevence	Ano	Ne
Výběrový soubor I.	67	33
Výběrový soubor II.	71	29

Graf č. 37 Souvislost volného času a kriminality- soubor I.

Graf č. 38 Souvislost volného času a kriminality- soubor II.

Odpovědi na tuto otázku vykazaly téměř shodné výsledky v obou skupinách, variantu *Ano* zvolilo více než dvě třetiny respondentů.

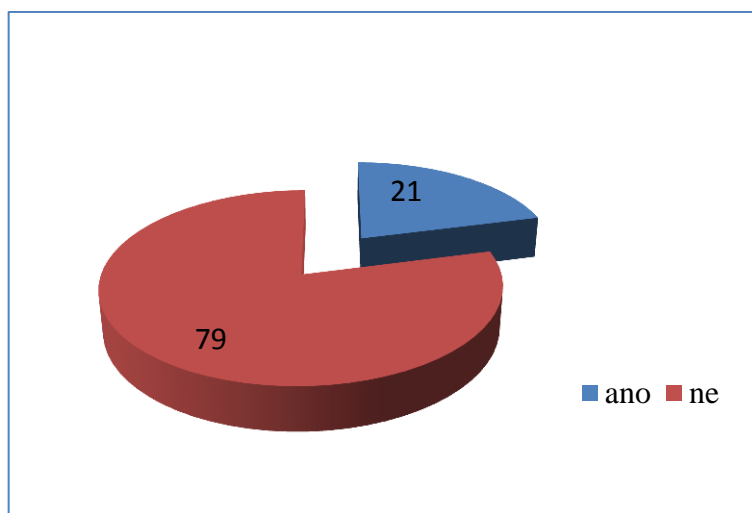
Otázka č. 21 Dopustil (dopustila) jste se někdy delikventního jednání?

Pokud ano, označ druh (násilí včetně šikany, majetková, záškoláctví, jiné)

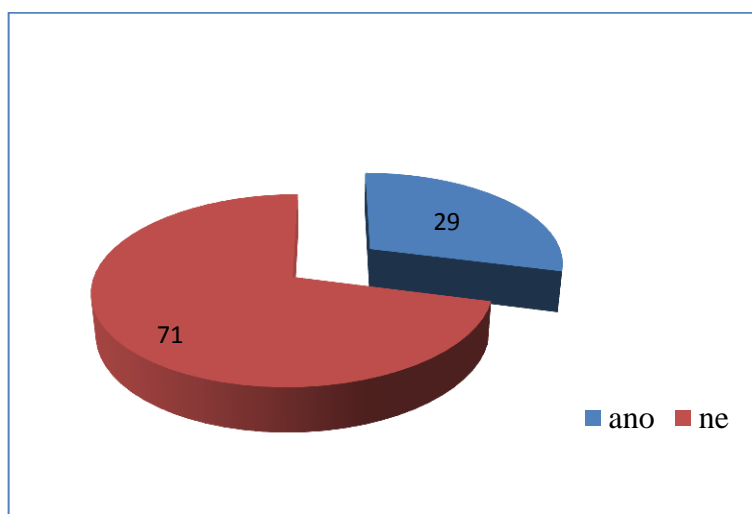
Tab. 23 Osobní zkušenost s delikvencí - pachatel

Delikvence	Ano	Ne
Výběrový soubor I.	21	79
Výběrový soubor II.	29	71

Graf č. 39 Osobní zkušenost s delikvencí – pachatel – soubor I.

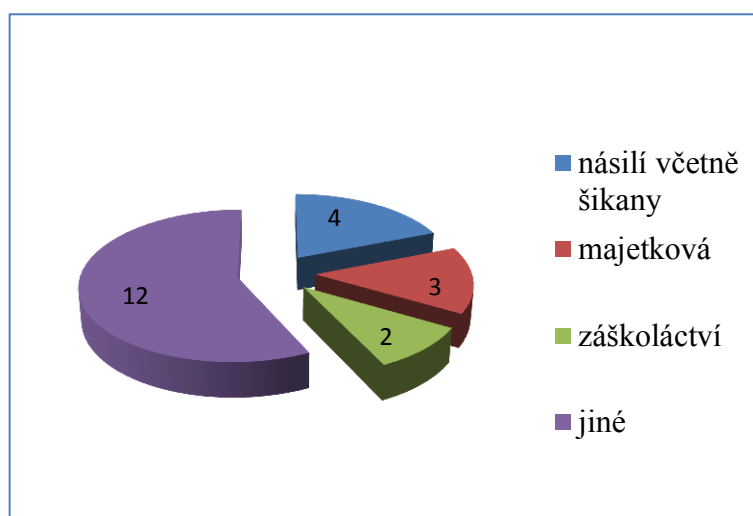
Graf č. 40 Osobní zkušenost s delikvencí - pachatel – soubor II.

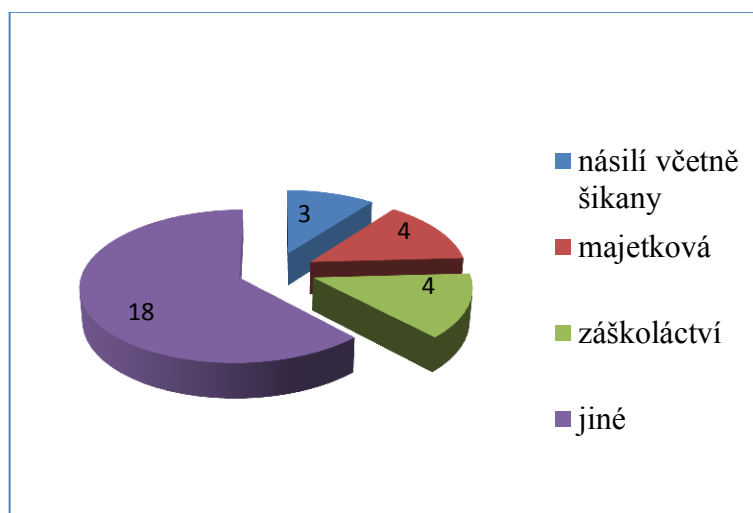
Tab. č. 24 Druh delikvence

Druh delikvence	Násilí	Majetková	Záškodláci	Jiné
Výběrový soubor I.	4	3	2	12
Výběrový soubor II.	3	4	4	18

Graf č. 41 Druh delikvence v souboru I.

Graf č. 42 Druh delikvence v souboru II.

Soubory I i II na tuto otázku odpověděly téměř ve stejném poměru – *Ne* uvedlo 79% z první skupiny a 71% z druhé skupiny. Respondenti s odpovědí *Ano* označili druh delikvence, kdy v první skupině zvolili druh *Násilí* 4 respondenti, *Majetková* 3 responden-

ti, *Záškoláctví* 2 respondenti a *Jiná* 12 respondentů. Ve druhé skupině zvolilo druh *Násilí* 3 respondenti, *Majetková* 4 respondenti, *Záškoláctví* 4 respondenti a *Jiná* 18 respondentů.

5.3 Analýza a prezentace výsledků výzkumu

H 1. Děti tráví nejvíce volného času u počítače nebo TV.

Na hypotézu **H1** byla zaměřena otázka č. 4. Odpovědi respondentů z obou skupin se poněkud lišily v preferenci aktivit, ale ani při součtu odpovědí TV +PC nedošlo k překročení hranice 50% respondentů, **hypotéza H1 se tedy nepotvrdila**. Z tabulek preferovaných činností vyplývá obliba sportovních aktivit a trávení času s kamarády, naopak hudba a čas trávený u TV byly nejčastěji označeny za nejméně oblíbené způsoby trávení volného času.

H2. Většina dětí navštěvuje pravidelně více než jeden zájmový kroužek.

Hypotézy H2 se týkala otázka 8 a souvisela s také otázkami 5 a 6. Odpovědi respondentů s 55 % v první skupině a 68% v druhé skupině jednoznačně **hypotézu H2 potvrdily**. Z odpovědí na otázky 5 a 6 týkajících se sportovních aktivit a času jim věnovaným je možno vyvozovat, že pro žáky ZŠ v Kyjově existuje široká a dostupná nabídka zájmových a sportovních kroužků.

H3. Více než polovina dětí se již seznámila s kouřením, alkoholem.

Na hypotézu H3 se vztahovaly otázky č. 9 a 10. Zde přiznalo zkušenost více než polovina respondentů v obou skupinách, kdy zkušenosti s alkoholem jsou o 20% častější než zkušenosti s kouřením. Tento pro mne poněkud překvapivý výsledek přičítám na vrub naší lokalitě, neboť při většině folklorních akcí na moravském Slovácku hraje velkou roli konzumace alkoholu, zejména vína. Požívání alkoholu mládeží je tak dospělými tolerováno a částečně i podporováno, zatímco u kouření tato podpora neexistuje a veřejné mínění kouření odsuzuje. **Hypotéza H3 tedy byla potvrzena.**

H4. Více než polovina dětí se již seznámila s drogou (návykovou látkou).

K hypotéze H4 se vztahovaly otázky č.11-15, kdy naprostá většina respondentů uvedla, že nikdy drogu nevyzkoušeli. Čtyři zkušenosti s vyzkoušením drogy v souboru I

oproti deseti v souboru II si vysvětlují vyšším počtem sociálních kontaktů u respondentů, kdy roste i riziko setkání se s negativními jevy. Adolescence je typická svou zvědavostí a touhou vyzkoušet si všechno sám, proto je pochopitelná i vyšší rizikovost při snížené rodičovské kontrole. Nepravidelné, ale opakované užití drog přiznal v každé skupině jeden respondent, a v souboru I jeden respondent uvedl pravidelné požívání drog. Ve všech případech uvedli respondenti kouření marihuany, užívání tvrdých drog neuvedl nikdo. V naprosté většině případů poskytl drogu kamarád. **Hypotéza H4 se nepotvrdila.**

H5. Více než polovina dětí se setkala s šikanou.

Na šikanu byly zaměřeny otázky č. 16-19. Setkání s šikanou uvedlo v obou souborech více než 50% respondentů, a to převážně ve škole (80%). **Hypotéza H5 se potvrdila.** Se šikanou v zájmovém kroužku nebo sportovním klubu má zkušenost 5 respondentů v souboru I (10%) a 12 respondentů v souboru II (19%). V porovnání se studií z roku 2006 (47%) došlo k mírnému zvýšení v případech setkání s šikanou, ale v ostatních parametrech nedošlo k výrazným změnám.

H 6. Děti se domnívají, že aktivní způsob využívání volného času snižuje výskyt delikventního jednání.

K hypotéze H6 směřovala přímá otázka č. 20, kdy Ano odpovědělo v obou souborech více než dvě třetiny respondentů. **Hypotéza H6 byla potvrzena.**

Závěrem chci znovu zdůraznit, že se nejednalo o výzkum na reprezentativním vzorku populace, ale o výběrovou skupinu respondentů. Závěry vycházející z potvrzení či vyvrácení hypotéz tak nelze aplikovat obecně, mají platnost pouze v daném vzorku žáků ZŠ v Kyjově.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na vztah mezi volnočasovými aktivitami a kriminalitou mládeže, zejména význam sportovních aktivit v prevenci sociálně patologických jevů u mládeže. Vzhledem k tomu, že jsem otcem dvou chlapců ve věku 7 a 12 let, se mne otázky pozitivní výchovy a smysluplného využití volnočasových aktivit dotýkají osobně.

V oblasti volnočasových aktivit se nachází množství příležitostí pro uplatnění poznatků jak sociální pedagogiky, tak pedagogiky volného času. Například trenér karate v Kyjově vyučuje své žáky v tradičním smyslu BUDO, ale přitom využívá moderní poznatky z oblastí pedagogiky, psychologie a dalších vědních oborů. Cílem pro něj není vychovat sportovce bez morálního kreditu, ale člověka s pevnými charakterovými vlastnostmi, který je platným členem společnosti. Působení těchto vlivů zejména na děti a mládež má výborné výsledky na úseku prevence před sociálně-patologickými jevy – socializování, zdravě sebevědomí jedinci se zpravidla nestávají pachatelé, ale ani oběťmi.

Výzkum v oblasti využívání volnočasových aktivit dětí v souvislosti s výskytem sociálně patologických jevů jsem zaměřil na žáky ZŠ v Kyjově a pro porovnání jsem vybral druhou skupinu respondentů ze sportovních klubů a ZUŠ v Kyjově. Výsledky výzkumu nejsou sice obecně platné pro celou populaci, ale projevíly o ně zájem školy i sportovní kluby. Zjištěná fakta jsou použitelná zejména jako zpětná vazba pro metodiky školní prevence, výchovné poradce nebo i pro trenéry sportovních oddílů v okolí města Kyjova. V rámci výzkumu jsem zjistil, že i na malém městě jako je Kyjov, lze nabízet širokou škálu smysluplných volnočasových aktivit pro mládež. Domnívám se, že cíl mé práce, tedy zdůraznit význam aktivního přístupu k volnému času a jeho souvislost s prevencí sociálně patologických jevů, se mi podařilo naplnit.

S kriminalitou mládeže jsem se setkával před několika lety osobně jako policista obvodního oddělení PČR v Kyjově, takže mohu říci, že během posledních šesti let došlo na úseku prevence kriminality k velkým změnám, a to jak u přístupu PČR, tak zejména ze strany městského úřadu Kyjov. V poslední době znatelně posílila podpora sportovních i uměleckých a dalších volnočasových aktivit z městského rozpočtu, což se znatelně projevílo v tendenci snižování kriminality mládeže.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony a legislativní normy

- [1] *Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník.* In: Sbíрка zákonů. 9. 2.2009, částka 11. ISSN 1211-1244 Ve znění pozdějších předpisů. Dostupné online
- [2] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, xxii, 1043 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-717-9829-0.
- [3] Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikano-
vání mezi žáky škol a školských zařízení (Čj.: 28 275/2000-22). In: [online]. [cit. 2014-11-
23]. Dostupné z: <http://www.sikana.cz/msmt-pok2000-pril1.html>

Knihy, syntetické práce a monografie

- [4] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc.* 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: public promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [5] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie.* 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.
- [6] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu.* 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0
- [7] JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí.* Vyd. 1. Praha: Themis. ISBN 80-731-2038-0.
- [8] KAVANOVÁ, Alica a Štefan CHUDÝ. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času.* Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, 156 s. ISBN 80-7318-266-1.
- [9] KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikano-
vání.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-736-7014-3.
- [10] KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikano-
vání ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc.* Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 127 p. ISBN 80-717-8123-1.
- [11] MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.

- [12] MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?: [o výchovných odměnách a trestech]*. 5. vyd. Praha: Portál, 2000, 109 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8486-9.
- [13] MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996, 143 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8085-5.
- [14] MATOUŠEK, Oldřich. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 175 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8121-5.
- [15] MATOUŠEK, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Editor Alois Kříšťan. Praha: Portál, 2013, 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-717-8771-X.
- [17] MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.
- [18] NEŠPOR, Karel. *Kouření, pití, drogy*. 1.vyd. Praha: Portál, 1995, 125s. ISBN 80-717-8023-5.
- [19] NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2.
- [20] NOVOTNÝ, Petr. *Epidemie delikvence*. Vyd. 1. Liberec: Dialog, knižní velkoobchod a nakladatelství, 2006, 62 s. ISBN 80-867-6145-2.
- [21] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-717-8711-6.
- [22] PRESL, Jiří. *Drogová závislost: může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1994, 83 s. Medica, sv. 9. ISBN 80-858-0018-7.
- [23] PŘADKA, Milan. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 93 s. ISBN 80-210-2033-4.
- [24] ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. Vyd. 3., přeprac. a dopl., v Grada Publishing vyd. 2. Praha: Grada, 1997, 450 s. ISBN 80-716-9512-2.
- [25] ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.

- [26] SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis, 2004, 240 s. ISBN 80-863-2033-2.
- [27] SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. ISBN 80-722-9042-8.
- [28] SEKOT, Aleš. *Sociologie sportu*. Brno: Paido, 2006, 410 s. ISBN 80-731-5132-4.
- [29] SEKOT, Aleš. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003, 191 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 80-731-5047-6.
- [30] SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas: vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005, 115 s. ISBN 80-246-1039-6.
- [31] ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.
- [32] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 80-717-8308-0.
- [33] VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMĚKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995, 176 s. ISBN 80-901-7379-9.
- [34] VEČERKA, Kazimír. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 139 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8033-1.
- [35] *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-718-4164-1.
- [36] *Velký sociologický slovník: II. svazek. P-Ž*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 749-1627. ISBN 80-718-4310-5.
- [37] ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Vyd. 1. Praha: Trivis, 2004, 146 s. ISBN 80-86795-05-5X.

Jiné zdroje

- [38] LORENZOVA, Marcela. *Sociální pedagog a možnosti uplatnění ve školském systému*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí práce PhDr. Alena Plšková.
- [39] MATĚJÍČKOVÁ, Monika. *Komparativní studie školní poradenské činnosti sociálního pedagoga ve střední Evropě*. Zlín, 2011. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta Humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Štefan Chudý, PhD.
- [40] MOUDRÁ, Michaela. *Řešení problému šikany na základní škole*. Brno, 2006. Závěrečná práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, oddělení dalšího vzdělávání. Vedoucí práce PhDr. Lenka Skácelová.
- [41] Program proti šikanování. In: MOUDRÁ, Michaela. *ZŠ J.A.Komenského Kyjov* [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.zskyjov.cz/vychovne-poradenstvi/>
- [42] Sokol. In: [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Sokol_%28spolek%29
- [43] Asociace malých debrujárů ČR. [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <http://www.debrujar.cz/zaklad1.htm>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

ZUŠ Základní umělecká škola.

PPŠ Program proti šikaně

SEZNAM GRAFŮ

Graf č.1	Vývoj trestné činnosti dětí a mladistvých.....	20
Graf č. 3	Věkové složení respondentů souboru I.....	54
Graf č. 4	Věkové složení respondentů souboru II.	54
Graf č. 5	Úplnost rodiny v souboru I.....	55
Graf č. 6	Úplnost rodiny v souboru II.....	55
Graf č. 7	Preference aktivit v souboru I.....	57
Graf č. 8	Preference aktivit v souboru II.	57
Graf č. 9	Aktivní sport v souboru I.....	58
Graf č.10	Aktivní sport v souboru II.....	58
Graf č. 11	Počet hodin věnovaných sportování týdně	59
Graf č. 12	Motivace ke sportu v souboru I.	60
Graf č. 13	Motivace ke sportu v souboru II.....	60
Graf č. 14	Více zájmových kroužků v souboru I.....	61
Graf č. 15	Více zájmových kroužků v souboru II.....	61
Graf č. 16	Zkušenost s kouřením cigaret v souboru I.....	62
Graf č. 17	Zkušenost s kouřením cigaret v souboru I.....	62
Graf č. 18	Zkušenost s alkoholem v souboru I.	63
Graf č. 19	Zkušenost s alkoholem v souboru II.....	64
Graf č. 20	Zkušenost s drogou v souboru I.....	65
Graf č. 21	Zkušenost s drogou v souboru II.	65
Graf č. 22	Užívání drog v okolí respondenta - soubor I.	67
Graf č. 23	Užívání drog v okolí respondenta - soubor II.....	67
Graf č. 24	Reakce na nabídnutí drogy v souboru I.....	68
Graf č. 25	Reakce na nabídnutí drogy v souboru II.....	69
Graf č. 26	Získávání informací o drogách v souboru I.....	70
Graf č. 27	Získávání informací o drogách v souboru II.....	70
Graf č. 28	Výskyt šikany v okolí respondenta - soubor I.	71
Graf č. 29	Výskyt šikany v okolí respondenta - soubor II.....	71
Graf č. 30	Výskyt šikany v okolí respondenta - 2006.	72
Graf č. 31	Setkání se šikanou v souboru I.	73
Graf č. 32	Setkání se šikanou v souboru II.....	73
Graf č. 33	Reakce na šikanu v souboru I.....	74

Graf č. 34 Reakce na šikanu v souboru II.....	74
Graf č. 35 Příčiny šikany v souboru I.....	76
Graf č. 36 Příčiny šikany v souboru II.....	76
Graf č. 37 Souvislost volného času a kriminality- soubor I.....	77
Graf č. 38 Souvislost volného času a kriminality- soubor II.....	77
Graf č. 39 Osobní zkušenost s delikvencí – pachatel – soubor I.....	78
Graf č. 40 Osobní zkušenost s delikvencí - pachatel – soubor II.....	78
Graf č. 41 Druh delikvence v souboru I.....	79
Graf č. 42 Druh delikvence v souboru II.....	79

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1	Porovnání trestné činnosti dětí a mladistvých v letech 2012 a 2013	19
Tab. č. 2	Klasifikace prevence	26
Tab. č. 3	Věkové složení respondentů	53
Tab. č. 4	Úplnost rodiny	54
Tab. č. 5	Preference aktivit v souboru I.	56
Tab. č. 6	Preference aktivit v souboru II.....	56
Tab. č. 7	Aktivní sport	58
Tab. č. 8	Počet hodin věnovaných sportovní činnosti týdně	59
Tab. č. 9	Motivace ke sportu.....	60
Tab. č. 10	Počet zájmových kroužků	61
Tab. č. 11	Kouření cigaret	62
Tab. č. 12	Zkušenost s alkoholem.....	63
Tab. č. 13	Zkušenosti s drogou	64
Tab. č. 14a)	První setkání s drogou	66
Tab.č. 14b)	Osoba, která setkání s drogou umožnila.....	66
Tab. č. 15	Užívání drog v okolí respondenta.....	66
Tab. č. 16	Reakce na nabídnutí drogy	68
Tab. č. 17	Získávání informací	69
Tab. č. 18	Šikana v okolí respondenta	70
Tab. č. 19	Zkušenost s šikanou	72
Tab. č. 20	Reakce na šikanu	74
Tab. č. 21	Příčiny šikany	75
Tab. č. 22	Souvislost volného času a kriminality	77
Tab. č. 23	Osobní zkušenost s delikvencí - pachatel	78
Tab. č. 24	Druh delikvence	79

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1

–

Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den, tento dotazník se týká Vašich volnočasových aktivit. Výsledky budou použity pouze pro praktickou část diplomové práce a po vyhodnocení budou dotazníky zničeny. Odpověď zakroužkuj, případně dopiš. Žádám Vás o objektivní a pravdivé vyplnění. Dotazník je anonymní, nepodepisuj jej.

1. Jsem a) muž b) žena
2. Věk (uved' číslem)
3. Žiji a) s rodiči
b) s jedním rodičem
c) jinak (uved')

4. Jak trávíš svůj volný čas? (Označ pořadí činností známkou 1-5 jako ve škole).

- a) sledováním televize
- b) hry na počítači (i herní konzoly, smartphony, tablety...)
- c) venku s kamarády
- d) hudbou - aktivně
- e) sportem – aktivně

5. Ve volném čase aktivně sportuji. a) ano b) ne

6. Kolik volného času věnuješ během týdne sportovní činnosti?

- a) méně než 1 hodinu za týden
- b) 1-2 hod/týden
- c) 3-4 hod/týden
- d) 5-6 hod/týden
- e) více než 6 hod/týden

7. Kdo Tě motivuje k vlastnímu sportování?

- a) rodina
- b) škola
- c) sám
- d) kamarádi
- e) média (televize, internet, tisk)

8. Ve volném čase navštěvuji více než jeden zájmový kroužek.

- a) ano
- b) ne

9. Kouříš cigarety?

- a) ne, nikdy jsem nezkusil
- b) ne, ale již jsem vyzkoušel
- c) nepravidelně (několikrát do měsíce), uveď kolik
- d) pravidelně (několikrát týdně), uveď kolik

10. Piješ (ochutnal jsi) alkohol (včetně piva)?

- a) ne, nikdy jsem nezkusil
- b) ne, ale již jsem vyzkoušel, uveď jaký
- c) nepravidelně (několikrát do měsíce), uveď jaký
- d) pravidelně (několikrát týdně), uveď jaký.....

11. Užíváš jiné návykové látky – drogy?

- a) ne, nikdy jsem nezkusil
- b) ne, ale již jsem vyzkoušel, uveď jakou.....
- c) nepravidelně (několikrát do měsíce), uveď jakou.....
- d) pravidelně (několikrát týdně), uveď jakou.....

12. Pokud již máš zkušenost s drogou, uveď :

- a) Věk, kdy jsi se s drogou poprvé setkal :
- b) Osoba, která setkání s drogou umožnila (kamarád, sourozenec, cizí osoba) :

13. Užívá některý z tvých kamarádů (spolužáků) návykové látky – drogy?

- a) ne, žádný z mých kamarádů neužívá drogy
- b) ano, znám někoho, kdo drogy užívá

14. Pokud by Ti někdo nabídl drogu, tak by jsi reagoval :

- a) nepřijmu ji
- b) přijmu ji a pak ji vyhodím
- c) přijmu ji a dám někomu, kdo drogu užívá
- d) přijmu ji a sám ji vyzkouším

15. Informace o návykových látkách – drogách – jsi získal (a)

- a) ve škole
- b) na přednáškách
- c) od kamarádů
- d) z internetu

16. Byl jsi někdy svědkem šikany? a) ano b) ne

17. Pokud ses setkal se šikanou, kde to bylo?

- a) v rodině
- b) ve škole
- c) ve sportovním či zájmovém kroužku
- d) jinde (uveď kde)

18. Pokud bys byl svědkem šikany, jak by ses zachoval?

- a) nešímal bych si toho
- b) zastal bych se oběti
- c) přidal bych se k agresorovi
- d) řekl bych to dospělému (uveď komu)

19. Proč si myslíš, že k šikaně dochází?

- a) snaží se zviditelnit (z „frajeřiny“)
- b) vydírání (pro peníze, cigarety....)
- c) mstí se (snaží se oplatit vlastní šikanu)
- d) napodobování vzoru (z počítačových her, TV, filmu, rodiny ...)
- e) z jiného důvodu (uveď jakého)

20. Souhlasíš s tvrzením: „Způsob trávení volného času má vliv na páchání trestné činnosti dětí a mládeže.“

a) ano b) ne

21. Dopustil (dopustila) jste se někdy delikventního jednání? a) ano b) ne

Pokud ano, označ druh -

Násilí (včetně šikany)	☐
Majetková (krádeže)	☐
Záškoláctví	☐
Jiné	☐

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku!